

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 21 (620)

PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS KREIPIMASIS DĖL MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUMO ĮTRAUKIMO Į PASAULIO LIETUVIŲ METŲ MINĖJIMO PLANĄ 2018-11-19

Gerbiamieji,

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad 2019 m. sukanka 70 metų, kai buvo paskelbta Lietuvių Charta, kuria įsteigta Pasaulio lietuvių bendruomenė, ir pabrėždamas išskirtinį Pasaulio lietuvių bendruomenės vaidmenį šiuolaikinės Lietuvos diasporai, Lietuvos valstybingumui, nepriklausomoms ir demokratinėms valstybėms tęstinumui, paskelbė 2019 metus Pasaulio lietuvių metais.

Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyba, atsakydama į Užsienio reikalų ministerijos užklausą dėl renginių Pasaulio lietuvių metams paminėti, pabrėžė, kad vienas iš svarbiausių renginių būtų Mokslo ir kūrybos simpoziumas. Apie simpoziumą susitikimų metu buvo diskutuota su Užsienio reikalų ministerijos Užsienio lietuvių departamento, Švietimo ir mokslo ministerijos darbuotojais. Mokslo ir kūrybos simpoziumo svarbą pabrėžė ir Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija, priimdama rezoliuciją „Dėl pasirengimo 2019 m. minėti Pasaulio lietuvių metus“. Apie prioritetinį dėmesį Mokslo ir kūrybos simpoziumui buvo kalbėta ir šių metų spalio

Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė Dalia Henke

5 d. vykusiam Uzsienio lietuvių reikalų koordinacinės komisijos posėdyje.

Deja, į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1111 patvirtintą Pasaulio lietuvių metų minėjimo 2019 m. planą Mokslo ir kūrybos simpoziumas nebuvo įtrauktas. Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos vardu kreipiuosi į Jus, norėdama sužinoti, kodėl Mokslo ir

kūrybos simpoziumas nebuvo įtrauktas į Pasaulio lietuvių metų minėjimo planą ir kodėl apie šį sprendimą nebuvo informuota Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyba.

Mokslo ir kūrybos simpoziumo tikslas – sukviesti, suburti viso pasaulio lietuvių akademinę ir intelektualinę bendruomenę diskusijoms apie Lietuvai šiuo metu svarbias sritis, sutelkiant dėmesį į ateities išvagas, pasaulio lietuvių indėlį Lietuvos pažangai ir pan. Tai būtų pagrindinis Pasaulio lietuvių metams skirtas renginys, organizuojamas Pasaulio lietuvių bendruomenės, bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universitetu, Vilniaus universitetu, Lietuvos švietimo taryba, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija bei kitomis institucijomis.

Maloniai prašome šį mums svarbų renginį įtraukti į Pasaulio lietuvių metų minėjimo planą. Prašome Užsienio reikalų ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos užtikrinti finansinius ir žmogiškuosius išteklius, organizuojant šį svarbų renginį, kad jis būtų sėkmingas ir naudingas Lietuvai.

Dalia Henke

Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė ■

Akademikas Vincas Būda. Virginijos Valuckienės nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Pasitinkant Pasaulio lietuvių metus: PLB kreipimasis dėl mokslo ir kūrybos simpoziumo ● 1 p.

Seimui teikiama akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus kandidatūra ● 1, 5 p.

Lietuvos mokslininkų sąjungoje ● 2 p.

Biurokratinių reformų pasekmės: ką atskleidė mokytojų streikas ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo, Švietimo ir mokslo ministerijos pranešimai ● 3–4 p.

Akademiko Vinco Būdos jubiliejų pasitinkant ● 5 p.

Tilžės akto 100-metis ● 8–9 p.

Lietuvos universitetų tarptautiniai ryšiai plečiasi ● 9–10 p.

Jaunojo tyrėjo puslapis ● 11 p.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

Lietuvos mokslo taryba į akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius Seimui teikia dr. Loretos Tauginienės kandidatūrą

Lietuvos mokslo taryba baigė kandidatų į akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius atranką. Lapkričio 26 d. vykusiam Lietuvos mokslo tarybos posėdyje balsų dauguma Seimui tvirtinti pateikta dr. Loretos Tauginienės kandidatūra.

L. Tauginienė yra socialinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Socialinių mokslų ir taikomosios informatikos instituto mokslo darbuotoja. L. Tauginienės interesai ir darbas jau kuris laikas siejasi su akademinė etika. Nuo 2016 m. ji yra Mykolo Romerio universiteto Akademinės etikos centro vadovė, yra dirbusi akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus patarėja. Turi bendradarbiavimo patirties su tarptautiniu mastu pripažintomis leidyklomis, yra įsitraukusi į mokslo žurnalo „Journal

Loreta Tauginienė. „Mokslo Lietuvos“ archyvo nuotr.

of Academic Ethics“ redaktorių kolegijos veiklą. L. Tauginienė yra išrinkta Europos akademinio sąžiningumo tinklo (angl. *European Network for Academic Integrity*) tarybos nare. Aktyviai skelbia su etika susijusius mokslinių tyrimų rezultatus ir dalyvauja rengiant tarptautines konferencijas akademinės etikos temomis.

Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus kandidatūros atrankos komisija Tarybai svarstyti ir balsuoti pateikė vienintelę kandidatūrą. Tarybos nariai susipažino su komisijos siūlymu, kandidatės darbo vizija eiti šias pareigas ir išklaušė atsakymus į klausimus. Iš balsavimo dalyvavusių 25 Tarybos narių, 21 narys pasisakė už komisijos teikiamą dr. L. Tauginienės kandidatūrą.

■ Nukelta į 5 p.

Lietuvos mokslininkų sąjungos XV suvažiavimas

Pasitinkant LMS veiklos 30-metį

Lietuvos mokslų akademijoje lapkričio 21 d. įvykusiame Lietuvos mokslininkų sąjungos XV suvažiavime dalyvavo atvykusieji ne tik iš Vilniaus ir Kauno, bet ir iš Šiaulių bei Panevėžio skyrių. Buvo tikimasi, kad dalyvaus ir mokslininkai iš Klaipėdos, tačiau objektyvios priežastys sutrukdė jiems atvykti. Pasigesta aktyvesnio mokslininkų, dirbančių kolegijose, dalyvavimo. Dėstytojų ir tyrėjų, turinčių mokslo laipsnius ir vardus, skaičius kolegijose pastaraisiais metais sparčiai augo, todėl jų išitraukimas į Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) veiklą yra vienas iš prioritetinių LMS uždavinių.

Suvažiavimo darbą koordinavo LMS tarybos nariai: prof. dr. Jadvyga Regina Kerienė, vicepirmininkė dr. Milena Medinecienė ir suvažiavimo sekretorius Valentas Daniūnas. Išanginėje kalboje LMS pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis priminė, kad LMS netrukus sutiks savo veiklos 30-metį. LMS įkurta 1989 m. spalio 7 d. įvykusiame pirmajame (ir kol kas vieninteliame) visuotiniame Lietuvos mokslininkų suvažiavime. Tų dienų amžininkai gerai prisimena, kad LMS įkūrimą lėmė Lietuvos Sąjūdžio veikla.

Suvažiavimo dalyviai gavo jau trečiąjį naujo laikraščio „Mokslo Lietuva“ numerį (pirmasis pasirodė dar 1989 m. liepą). Tai, kad Sąjūdžio kūrinys – Lietuvos mokslininkų sąjunga ir jos laikraštis „Mokslo Lietuva“ gyvuoja jau tris dešimtmečius, nepaisant net kai kurių valdančiųjų abejingumo mokslui ir prastai slepiamo priešiško tautinės raidos tematikai, rodo, kad LMS įkurta ant tvirtų pamatų.

XV suvažiavimo delegatus pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Lietuvos mokslo tarybos ir kitų institucijų atstovai. Etninės globos tarybos pirmininkė doc. dr. Dalia Urbonavičienė perdavė lituanistų, etnografų ir kitų mokslininkų humanitarų sveikinimus. Prezidiumo pirmininkė prof. dr. Jadvyga Regina Kerienė perskaitė JAV Lietuvių bendruomenės atstovo dr. Stasio Bačkaičio, ilgus metus kuravusio išėvijos mokslininkų ryšius su Lietuva, sveikinimą.

Susitelkusios akademinės bendruomenės vaidmuo valstybėje

Išrinkus Mandatų ir Balsų skaičiavimo komisijas, prasidėjo suvažiavimo darbinė dalis. Susirinkusieji išklaušė Lietuvos mokslo tarybos pirmininko akad. Voldemaro Razumo pranešimą. Akademikas pažymėjo, kad

Tarp suvažiavimo dalyvių – Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos atstovai

vadovas pažymėjo, kad būtina geriau pasitelkti mokslininkus, rengiant įstatymų projektus ir rasti nišas, kuriose būtų galima geriau panaudoti mokslininkų potencialą. L. Stacevičius pakvietė mokslininkus aktyviai dalyvauti minėtos grupės veikloje. Visi grupės posėdžiai yra atviri. Vienas iš neseniai, tačiau gana aktyviai grupės veikloje pradėjęs dalyvauti Vilniaus universiteto prof. dr. Dalius Serafinas, suvažiavimui pateikęs pranešimą „Mokslininkai – Lietuvos pažangai“, supažindino su kuriu tarpdiscipliniu moksliniu projektu. Jis pabrėžė, kad tarpusavyje nesusijusios šakinės programos labai brangiai kainuoja, tačiau nėra efektyvios. Būtina kompleksiskai nagrinėti visų Lietuvos regionų ekonomines, socialines, ekologines ir kultūrinės problemas. Pranešėjas pateikė pavyzdžių, rodančių, kad Seimo veikla neretai yra gana nekokybiška. Tarp jų – neefektyvi mokslininkų veiklos finansavimo ir vertinimo sistema, nepasitarus su mokslininkais brukama mokslo ir studijų „reforma“, mokesčių politikos klystkeliai.

2016–2018 metų veiklos ataskaita

LMS pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis, apžvelgęs nuo XIV suvažiavimo (2016 m. gegužės 21 d.) LMS atliktus darbus, pirmiausia pažymėjo sustiprėjusį jos matomumą ir įtaką, priminė, kad per ataskaitinį laikotarpį įvyko per dvi dešimtis eilinių ir operatyviniams klausimams aptarti skirtų tarybos posėdžių. Surengtos konferencijos Seime ir Lietuvos mokslų akademijoje, kuriose buvo aptartos universitetų tinklo pertvarkos ir mokslininkų vaidmens valstybėje temos. Seime organizuota konferencija „Mokslo ir studijų pažangos kryptys“ buvo transliuojama ir internetu, todėl pasiekė keliolikos tūkstančių klausytojų auditoriją.

Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininko pavaduotojas prof. Vytautas Juozapaitis

Siekiant populiarinti LMS veiklą, buvo surengtos dvi jos atstovų išvykos. Pirmojoje išvykoje aplankytos lietuvių etnografinės žemės Punksko ir Seinų krašte, inžinieriaus Petro Lukoševičiaus atkurta simbolinė prūsų ir jotvingių gyvenvietė, Lietuvos Respublikos konsulas Seinuose ir kiti objektai.

Antrosios išvykos dalyviai, pradėję kelionę panemunės (Raudonės ir Gelgaudų) pilyse, pasiekė Smalininkų (Jurbarko r.) miestelį ir daugiausia dėmesio skyrė susipažinti su VGTU doc. Justino Stonio įkurtu Materialaus paveldo ir senovinės technikos muziejumi, turinčiu per 23 tūkst. unikalių eksponatų. Smalininkuose surengta konferencija, kurioje gana aktyviai dalyvavo Jurbarko krašto šviesuomenė, ir ekskursija po šį, turtingą istorinę patirtį turintį miestelį. Konferencijoje pranešimus skaitė LMS pirmininkas prof. Jonas Jasaitis, vienas iš LMS kūrėjų, jos garbės narys prof. habil. dr. Vyngintas Gontis, LMS tarybos nariai – dr. Vaida Šeirienė ir prof. (HP) Alvydas Baležentis. Beje, pastarajam ši išvyka buvo labai įsimin-

Suvažiavimo tribūnoje – laikinosios Seimo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimo grupės vadovas Lauras Stacevičius

tina, nes būtent tuometiniame Smalininkų technikume prieš kelis dešimtmečius jam teko mokytis. Konferencijoje aptarta galimybė regionuose kurti LMS rėmimo grupes. Tokiose grupėse galėtų telktis būsimieji doktorantai ir kiti tyrėjai, mokslu besidomintys žmonės, kurie savo bendruomenėse skleistų naujausią informaciją apie LMS.

Pranešėjas pažymėjo, kad švietimo ir mokslo reforma yra vykdoma ydingai, į ją įtraukiant verslo atstovus, bet nesitariant su reformuojamų institucijų darbuotojais, nesprenžiant esminių mokslo tyrimų organizavimo klausimų, biurokратиškai vertinant mokslinius straipsnius ir kitus tyrimų rezultatus. LMS tokią valdžios taktiką nuosekliai kritikavo. Kartu su LAMPSS ir keliomis šakinėmis mokslininkų organizacijomis 2017 m. birželio 15 d. buvo surengta protesto akcija, kurioje dalyvavo per 200 mokslo ir studijų institucijų atstovų. Su protestuojančiais, kurie susirinko prie Mažvydo bibliotekos, susitiko Seimo Pirmininkas prof. dr. Viktoras Pranckietis, Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininkas akad. Eugenijus Jovaiša ir kiti Seimo nariai. Vėliau akcijos dalyviai, nužygiavę iki Vyriausybės rūmų, surengė mitingą prie V. Kudirkos paminklo ir turėjo galimybę savo reikalavimus išdėstyti valdžios atstovams Tokia akcija surengta pirmą kartą Lietuvos istorijoje. (*Pabaiga – kitame numeryje*)

Lietuvos mokslininkų XV suvažiavime

Iki nepriklausomybės atkūrimo dar buvo likęs beveik pusmetis, tačiau jau buvo atkurtos nepriklausomos Rašytojų, Dailininkų, Kompozitorių, Žurnalistų ir kitos kūrybinės organizacijos, kurioms valstybės atkūrimas buvo svarbiausias uždavinys.

Nors pirmajame suvažiavime dalyvavo ir šio siekio realumu abejojantys ar jam net nepritariantys asmenys, kurie, vadovaudamiesi sovietine ideologija, dar bandė aiškinti, kas yra mokslas ir kas – ne mokslas, tačiau net ir jie nedrįso atvirai priešintis absoliučios daugumos mokslininkų siekiui savarankiškai dirbti Lietuvos labui. Tos dienos laužė daugelį ideologizuotų stereotipų ir formavo naują mokslo uždavinių sampratą. Todėl ir bandymai aiškinti, kad, pavyzdžiui, teologija neva negali būti priskiriama mokslui, nesulaukė pritarimo. Sąjūdžio idėjos lėmė ir naujų teisės aktų, apibrėžiančių mokslinę veiklą, kūrimą.

LMS pirmininkas prof. dr. Jonas Jasaitis. Valentino Baltrūno nuotr.

būtina stiprinti tarybos įtaką Lietuvos mokslo raidai, išryškinti aktualiausias valstybės raidos problemas ir sparčiau jas spręsti. Numatyta stiprinti Mokslo politikos ir analizės skyrių, universitetų ir kitų mokslo centrų tarpinstitucinius ryšius, plėtoti tarpdisciplininius tyrimus. Šią temą pratęsė ir LTM Mokslo politikos ir strateginės analizės skyriaus vedėjas dr. Eugenijus Stumbrys pranešime „Kasmetinis mokslo (meno) veiklos vertinimas. Kur link veda pokyčiai?“. Pranešėjas informavo apie Lietuvos mokslininkų tarptautinę reikšmę turinčius pasiekimus ir analizavo naujus mokslinės veiklos vertinimo pakeitimus, ypač akcentuodamas dėmesį tyrimų kokybei.

Didelio dalyvių susidomėjimo sulaukė dalykiški Lietuvos Respublikos Seimo narių – Vytauto Juozapaičio ir Lauro Stacevičiaus – pasisakymai. Švietimo ir mokslo komiteto pirmininko pavaduotojas prof. V. Juozapaitis akcentavo mokslo, meno ir visuomenės kultūros sąryšį. Jis pažymėjo, kad Seimo darbo kokybė priklauso ir nuo mokslininkų patarimų bei kritikos: „Klaidų Seimo darbe švietimo srityje padaryta ne viena ir ne dvi. Labai svarbu, kad mokslininkai, turintys idėjų, kaip spręsti švietimo problemas, būtų aktyvesni, labiau matomi ir teiktų konstruktyvius siūlymus.“

Šios kadencijos Seime akademinės bendruomenės atstovai pirmą kartą turi unikalią galimybę tiesiogiai ir labai operatyviai išdėstyti savo problemas. Seimo nario Lauro Stacevičiaus iniciatyva įkurta Laikinoji Lietuvos Respublikos Seimo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimo grupė. Jau įvyko keturi šios grupės posėdžiai, ruošiamasi penktajam. Grupės

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Reformos ir permainos?

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Pastarąsias savaites Lietuvos viešoji erdvė prisipildė naujų ženklų. Švietimo ir mokslo ministerijoje be perstojo budi streikuojančių mokytojų atstovai, besitiktintys, kad valdžios atstovai pagaliau pradės su pedagogų bendruomene dalykiškai kalbėtis apie seniai nesprenžiamas problemas ir pribrendusias permaitas. Premjeras pagaliau (nors kai kam atrodo, kad labai netikėtai) atleido tris bene itin prieštarūngai vertinamus ministrus, tarp kurių pateko švietimo ir mokslo ministrė, nuolat kartojusi, kad nesiruošia nei atsistatydinti, nei ką nors keisti savo programoje.

Tokio nekompetentingo, tačiau įžūlaus, jokio kito požiūrio nepripažįstančio asmens šioje ministerijoje seniai nebuvo. Po šviesios atminties akademiko Zigmo Zinkevičiaus švietimo ministro kėdėje sėdėjo keliolika asmenų, tarp kurių buvo ir daugiau ar mažiau šioms pareigoms pasirengusių, ir dėl politinių veiksmų joje atsidūrusių, bet visiškai nesuvokusių savo pareigos valstybei. Tačiau Jurgitos Petrauskienės ir dar kelių jos komandos narių valdymo laikotarpis po kurio laiko atrodys lyg košmariškas sapnas. Vienintelis pasiekimas, kurį ji galės priskirti sau, yra nematytas pamažu augusio nepasitenkinimo, pasireiškusio tiek kieta protestuojančiųjų pozicija, tiek masinėmis akcijomis, proveržis, atskleidęs, kad tarp valdžios atstovų labai mažai tokių, kurie suvokia visuomenės švietimo ir mokslo vaidmenį valstybės raidoje.

Tarp tendencingų užsakomųjų reportažų ir politinių intrigų besiblaškanči žiniasklaida jau nebegalėjo pasigirti savo, kaip „ketvirtosios“ (niekieno nerinktos, bet labai įtakingos) valdžios galia. Tai įnirtingai puolė pačioje ministerijoje susibūrusius ir išdrįsusius apie tikrąją padėtį prabilti mokytojus, tai „atpirkimo ožių“ dairėsi valdančiojoje koalicijoje, ieškodama „pikantiškų“, bet neva viską atskleidžiančių siužetų, kol paaiškėjo, kad visiškai nesuvokia svarbiausių valstybės strateginių problemų: savivaldos ir regioninės politikos pagrindų, mokytojo, kaip visuomenės formuotojo, veiklos turinio, moralės, kaip kiekvienos valstybės sėkmės veiksnio reikšmės. Esminiai ir trečiaeilės svarbos dalykai šių dienų reportažuose susipainiojo, atskleisdami beviltišką žiniasklaidos neprofesionalumą. Ekranuose šmėkščiojo vis tas pačias banalias frazes kartojančios galvos, besiblaškančios tarp „Ne tuos išsirinkote“ ir „Kokiai svetimai jėgai jie tarnauja?“.

Šiame kontekste vis labiau karikatūriškai skambėjo verkšlenimai apie besikėsinančius į žiniasklaidos laisvę, kai net reportažų apie kasdienes avarijas ir žudančius gaisrus nebesugebama parengti. Net tokie siužetai nebegelbėjo: „žiniasklaidininkai“ vis sunkiau orientavosi, kaip pasakoti apie vaikų darželį ar gimnaziją, rajoninę liginę ar miestelio bendruomenę, Kalėdų eglutę ar prekybos centrą. Kada matėte išsamų pozityvų pasakojimą apie universitetą, rengiantį specialistus šiuolaikinei, didžiulę pridėdamąją vertę kuriančiai technologijai, kolegijai, įsirengusiai modernią laboratoriją, mokytoją, beveik kasmet paruošiantį tarptautinių olimpiadų laimėtojus, sudėtingiausias socialines problemas (sveikos gyvensenos, šeimos, tautos, besikeičiančio vaikų auginimo, darnios regionų raidos ar šiuolaikinės savivaldos) nagrinėjančią mokslininkų grupę? Net į studijų pakviesto pašnekovo laidos vedėja nesugeba išklausti, nuolat nutraukinėja jį per pusę sakinio. Į klausimą, ar žiniasklaida prisideda prie išsamaus ekonominės, socialinės ar kultūrinės situacijos vertinimo, skirtingų grupių susikalbėjimo, prie visuomenės pozityvaus nusiteikimo analizuoti ir sutelktai spręsti savo valstybės problemas, deja, tenka atsakyti neigiamai. Susikalbėjimo stoka akcentavo ir visuomenę išjudinusio mokytojų streiko dalyviai, ir laikinai ministro pareigas einantis Rokas Masiulis.

Žinoma, profesionalumo iš mūsų žiniasklaidos greitai tikėtis neverta – per trumpą laiką tokių gebėjimų įgyti neįmanoma. Tačiau valdžios atstovai, kurių veiklos terminus riboja kadencijos, turi mokyti sparčiau, o svarbiausia – suburti ekspertų specialistų grupes, kurios iš tikrųjų profesionaliai parengtų reformų bazę. Kiekviena valdžia, ypač dabartinė, save vadinanti profesionalais, labai mėgsta žodį „reformos“. Reformos esmė turi gerai išmanyti tiek įstatymų leidžiamosios, tiek vykdomosios valdžios atstovai, juo labiau institucijų vadovai (šiuo atveju – ministrai ir viceministrai) bei Seimo komitetų nariai. Reikia labai atsargiai kalbėti apie augantį BVP ir didėjančias valstybės pajamas. Didėjančios turtinės nelygybės fone tokios kalbos skamba ciniškai. Kie-

kvienai reformai vykdyti reikia nemažų lėšų. Būtina atvirai pripažinti, kad Lietuvoje jų nėra. Monocentrinė (vieno miesto valstybės) strategija – neefektyvi, o tiesiai sakant – žudikiška. Regionuose ekonomika neauga, infrastruktūra neatitinka elementarių reikalavimų, jau net nekalbant apie bent minimalią pažangą. Tokios, tariamai, smulkmenos, kaip padidėjęs nuodingų medžiagų (pavyzdžiui, arseno) kiekis geriamajame vandenyje, yra tik daug didesnių problemų rodiklis. Vadinamoji pagalba jaunoms šeimoms, siūlant įsigyti būstą atokesnėse vietovėse, kur nėra galimybių susirasti asmens profesiją atitinkantį ir leidžiantį užsidirbti pragyvenimui darbą, skamba makabriškai.

Susikalbėjimą tarp valdžios ir visuomenės lemia tarpusavio pasitikėjimas. Jį pasiekti galima, tik labai apgalvotai telkiant ribotus valstybės išteklius svarbiausioms problemoms spręsti. Vidutinės gyventojų pajamos, lyginant su Vidurio Europa, Lietuvoje yra kelis kartus mažesnės. Reikia tuoj pat nustoti girtis neva sėkmingai vykdomu biudžeto pajamų surinkimu. Dabartinės biudžeto pajamos turi būti padidintos keliolika kartų. Tik tada rasime lėšų socialinėms programoms. O tai padaryti galima, tik įgyvendinant tikrą regioninę politiką, kuri reiškia darnią visų valstybės regionų plėtrą. Visi postringavimai apie smulkiojo verslo plėtrą bendrame ekonominio nuosmukio fone neverti sudilusio skatiko. Daržovių ir gėlių, avių ir kalakutų auginimas gali padėti išgyventi, bet ne suklestėti.

Galų gale būtina suprasti, kad nuo sostinės nutolę regionai nėra tik agrarinės veiklos zona. Mūsų tyrimai patvirtino, kad vos 6–7 proc. abiturientų savo ateitį sieja su agrarinio sektoriaumi. Daugelis mūsų gali pateikti pavyzdžių, kai jauni žmonės emigruoja tik todėl, kad atokesniuose, žemo urbanizacijos lygio rajonuose jie negali rasti jų profesinius lūkesčius atitinkančio darbo. Tik stambūs pramonės, energetikos, statybų ir paslaugų plėtros projektai leis regionams atsigausti. Būtina tuoj pat nutraukti pražūtingą valstybei žaliavų eksportą, nes jo pasekmė – kvalifikuotos darbo jėgos eksportas. Lietuva turi geras galimybes atkurti medienos, statybinių medžiagų, maisto ir lengvąją pramonę. Išvystyta pramonė paskatins ir agrarinės ekonomikos augimą. Racionalus vietinių rekreacinių išteklių panaudojimas leis sukurti šimtus naujų, ypač aukštos kvalifikacijos reikalaujančių ir gerai apmokamų darbo vietų.

Mes tiesiog nusikalstamai neišnaudojame savo rekreacinių išteklių naujoms gydymo ir reabilitacijos zonoms kurti. Tikėtis, kad saviveiklinės vietinių verslininkų, neturinčių nei pakankamai žinių, nei išteklių, iniciatyvos užpildys šią nišą, yra daugiau negu naivu. Priešingai, padrikos gyvenvietės ir smulkūs verslo objektai (vadinamosios „kaimo turizmo sodybos“, poilsinės ir pan.), dabar dygstantys potencialiose kurortinėse zonose, netrukus gali tapti nemena kliūtimi, siekiant šiuolaikiškai panaudoti turimus rekreacinius išteklius, kai tektų susidurti su gausybe lentelių, ant kurių užrašyta „Privati valda“.

Kaip suprasti tai, kad iš turimų devynių molio karjerų naudojame tik tris, kad aplaidžiai naudojame durpių, žvyro ir smėlio atsargas, kad atsinaujinantys energijos šaltiniai sudaro tik nedidelę dalį bendrame elektros ir šilumos gavybos balanse, o geoterminiai ištekliai praktiškai net nenaudojami, kad nesaugome to, kas jau labai greitai taps nepalyginamai svarbiau už naftą, – geriamojo vandens atsargų? (*Pabaiga – kitame numeryje*)

Knyga apie prof. Augustiną Voldemarą

Prof. A. Voldemaro likimo kelias / Raimundas Kaminskas. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2012 (Vilnius: Spauda). 75, [3] p.

Knygoje supažindinama su esminiais prof. Augustino Voldemaro socialinės biografijos įvykiais, iliustruojamais nuotraukomis ir dokumentais. Knygoje pateiktas ekskursijos maršrutas „Po Kauną – A. Voldemaro pėdsakais“, kuriame išskirta 10 lankytinų vietų, siejamų su asmeniniu profesoriaus gyvenimu ir jo viešąja veikla. Leidinys skirtas moksleiviams, studentams, gidams ir visiems, besidomintiems tarpukario Lietuvos (Pirmosios Respublikos) politine istorija, laikinosios sostinės gyvenimu 1919–1940 m.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Mykolo Romerio ir Šiaulių universitetų prijungimas. Seimas po svarstymo pritarė nutarimo projektui, kuriuo pradedamas **Mykolo Romerio universiteto prijungimas prie Vilniaus Gedimino technikos universiteto.** Mykolo Romerio universitetui ir Vilniaus Gedimino technikos universitetui siūloma iki 2019 m. vasario 15 d. pateikti Vyriausybei Mykolo Romerio universiteto reorganizavimo prijungimo prie Vilniaus Gedimino technikos universiteto būdu sąlygų, reorganizavimo plano ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto statuto projektus.

Vyriausybės nutarimu Seimui siūloma **reorganizuoti Šiaulių universitetą prijungimo prie Vilniaus universiteto būdu.** Šiaulių universitetą siūloma prijungti nuo 2019 m. liepos 1 d. Po reorganizavimo Šiaulių universitetas taps Vilniaus universiteto kamieniniu akademiniu padaliniu – Šiaulių akademija, jo veiklos tęstinumą, akademinį ir ūkinį savarankiškumą garantuos Vilniaus universiteto statusas.

Sujungus Šiaulių universiteto pajėgas su Vilniaus universitete veikiančiomis mokslininkų grupėmis, bus sustiprintas bendras mokslo potencialas, padidės pritraukiamos lėšos iš projektų. Ilgametė Šiaulių universiteto patirtis, vykdamas e. studijas, mokymosi visą gyvenimą programas ir studijose taikant didaktines inovacijas, sudarys prielaidas bendradarbiauti Vilniaus universiteto ir Šiaulių universiteto pedagogikos centrams, rengiant naujos kartos pedagogus.

Tęsti konkursinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programų finansavimą. Seimas pritarė Mokslo ir studijų įstatymo pataisoms, užtikrinamas teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principus, akademinės bendruomenės teisėtus lūkesčius, Lietuvos mokslo tarybos finansinius įsipareigojimus, kad konkursinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programų ir nacionalinių mokslinių tyrimų bei eksperimentinės plėtros programų finansavimas vyktų iki šių programų įgyvendinimo pabaigos.

Pasak projektą pristačiusio ūkio ministro Virginijaus Sinkevičiaus, įsigaliojus naujam Technologijų ir inovacijų įstatymui ir su tuo susijusiems Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimams, konkursinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programų (MTEP programų) ir nacionalinių MTEP programų finansavimas iš biudžeto lėšų turėtų būti tęsiamas ne ilgiau kaip iki šių biudžetinių metų pabaigos. Nutrukus finansavimui, iš esmės nutrūktų ir Lietuvos mokslo tarybos remiama veikla.

Priimtomis pataisomis įtvirtinta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos patvirtintos ir iš valstybės biudžeto asignavimų lėšų pradėtos finansuoti konkursinės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programos bei nacionalinės mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros programos bus baigiamos vykdyti vadovaujantis jų patvirtinimo metu galiojusiais teisės aktais.

Depolitizuotos valstybinių aukštųjų mokyklų tarybos. Seimas priėmė Mokslo ir studijų įstatymo pataisas, kuriomis nuspręsta papildyti sąrašą asmenų, negalinčių būti valstybinių aukštųjų mokyklų tarybų nariais, ir taip jas depolitizuoti. Pagal priimtus pakeitimus, valstybinių aukštųjų mokyklų tarybos nariais negalės būti Europos Parlamento nariai, savivaldybių merai ir savivaldybių tarybų nariai. Šis draudimas bus taikomas po šio įstatymo įsigaliojimo renkamiems aukštųjų mokyklų tarybų nariams. Šiuo metu tarybos nariais negali būti Respublikos Prezidentas, Seimo ir Vyriausybės nariai ir politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, taip pat aukštosios mokyklos darbuotojai, tiesiogiai pavaldūs rektoriui (direktoriui), ir įstaigų, įmonių ar organizacijų, kuriose aukštoji mokykla visuotiniame dalyvių susirinkime turi ne mažiau kaip 50 proc. visų juridinio asmens dalyvių balsų, vadovai ir jų pavaduotojai. Tarybos nariu negali būti senato (akademinės tarybos) narys.

„Amazon“ prekybos tinklas prekiauja gaminiams su sovietine simbolika. Seimo Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) frakcijos seniūno pavaduotoja Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė kartu su kolegomis parlamentarais iš kitų Baltijos šalių – Europos Parlamento nariais Sandra Kalniete (Latvija) ir Tune Kelamu (*Tunne Kelam*) (Estija) ir Estijos parlamento nariais Tarmu Krusimae (*Tarmo Kruusimäe*) ir Raivu Aegu (*Raivo Aeg*) – kreipėsi į internetinės prekybos tinklo „Amazon“ vadovus, atkreipdami dėmesį į šios įmonės internetinėje parduotuvėje

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

parduodamus marškinėlius ir kitus gaminius su sovietine simbolika, ragindami nutraukti prekybą jais.

Kreipimesi išreiškiamas gilus susirūpinimas dėl to, kad „Amazon“ internetinis prekybos tinklas suteikia platformą tokių prekių gamintojams, kurie negerbia sovietinio totalitarinio režimo aukų atminimo. Politikų įsitikinimu, prekyba tokiais gaminiiais žeidžia Baltijos valstybių gyventojų, patyrusių totalitarizmo represijas, jausmus. Jie primena, kad Baltijos šalyse, ištrūkusiose iš pusę amžiaus trukusios sovietinės okupacijos, ir kitose valstybėse sovietinė simbolika yra draudžiama, kaip draudžiama ir kito totalitarinio režimo – nacistinė – simbolika.

Baltijos šalių politikai pažymi, kad tokios simbolikos naudojimas žeidžia ir gausią Baltijos šalių išeivijos diasporą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Taip pat jie primena, kad lapkričio 6 d. Jungtinėse Amerikos Valstijose minint valstybinę komunizmo aukų atminimo dieną, Baltieji rūmai išplatino prezidento pranešimą, aukščiausiu valsty-

biniu lygiu pagerbiant 100 milijonų gyvybių nusinešusių komunistinių režimų aukas.

Primename, kad prieš kurį laiką Baltijos šalių parlamentariai ir politikai kreipėsi į „Walmart Inc.“ – kitą prekybos tinklą, kurio internetinėje parduotuvėje taip pat buvo platinami marškinėliai su sovietine simbolika. Neilgai trukus „Walmart“ atstovai pranešė, kad nutraukia prekybą šia produkcija.

Visuomenė bus informuojama apie naujus statinius. Seimas priėmė Statybos įstatymo pataisais, kuriomis nuspręsta nuo 2019 m. sausio 1 d. suteikti daugiau galimybių visuomenei gauti informaciją apie statomus statinius. Pagal priimtas naujas nuostatas visuomenė turės būti informuojama apie statybą leidžiančių dokumentų išdavimą, sudarant sąlygas jai stebėti statybos procesą ir įsitraukti į sprendimų priėmimą, ginant savo teisę gyventi tinkamoje sveikatai ir gerovei aplinkoje. Apie statybą leidžiančio dokumento išdavimą visuomenė bus informuojama statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinėje sistemoje „Infostatyba“, paskelbiant statybą leidžiančio dokumento duomenis.

Šiuo metu Statybos įstatyme nėra įtvir-

tinta pareiga informuoti visuomenę apie statybą leidžiančių dokumentų išdavimą. „Statybos įstatyme nenustatyta, kokie duomenys ir dokumentai, išdavus statybą leidžiantį dokumentą, gali būti viešinami, kokius duomenis viešinti draudžiama ir kada viešinimas turi būti baigiamas. Todėl dažniausiai informacijos gavimas apie vykdomą statybą yra sudėtingas ir ilgai trunkantis procesas, o tai apsunkina galimybę asmenims ginti savo teisėtus interesus“, – teigiama dokumento aiškinamajame rašte.

Pagal priimtas pataisais, statybą leidžiantis dokumentas bus laikomas išduotu ir galiojančiu, kai apie jo išdavimą informuojama visuomenė, t. y. statybą leidžiantys dokumento duomenys yra pirmą kartą paskelbiami.

Įsteigti užsienio lietuvių rinkimų apygardą. Seimo nariai prof. Kęstutis Masiulis ir Virginija Vingrienė įregistravo įstatymo pataisą, kuria siūloma įsteigti atskirą Seimo rinkimų apygardą užsienio lietuviams. „Užsienyje gyvena apie 260 tūkst. Lietuvos piliečių. Tai apie 9 proc. visų piliečių, tačiau iki šiol jie mažai dalyvauja Lietuvos politiniame gyvenime. Kaip rodo kitų šalių patirtis, būti-

na stiprinti emigrantų ir parlamento ryšius, o vienas iš efektyviausių būdų yra įsteigti užsienyje gyvenančių piliečių rinkimų apygardą, kad būtų išrinktas užsienio lietuvių atstovas. Taip yra Kroatijoje, kur renkami 3 parlamentariai iš 140, ar Portugalijoje, kur renkami 4 nariai iš 230. Vienas atstovas galėtų būti renkamas ir Lietuvai, o šalyje liktų 70 vienmandačių apygardų, vietoj dabar esančių 71“, – teigia parlamentariai.

Iki šiol įstatymas numatė, kad kitose valstybėse esantys Lietuvos Respublikos piliečiai įrašomi į Naujamiesčio rinkimų apygardos rinkėjų sąrašą. Pasak Seimo narių, dėl to šioje apygardoje rinkėjų skaičius būna gerokai didesnis nei kitur Lietuvoje. „Užsienio lietuviai nėra atitrūkę nuo Lietuvos, tai rodo kasmet didėjančios pinigų perlaidos į Tėvynę, apie 1,5 mlrd. eurų per metus ir didėjantis grįžtančiųjų gyventi skaičius. Lygiai tą patį sako ir Pasaulio lietuvių bendruomenė, kuri prašo atskiros apygardos, kurios įsteigimas būtų paskatinimas aktyviau dalyvauti Tėvynės gyvenime“, – argumentavo K. Masiulis. 2012 m. Seimo rinkimuose balsavo 13 tūkst. užsienyje gyvenančių Lietuvos piliečių, 2016 m. – jau 16 tūkst. ■

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

Lietuva tampa Europos molekulinės biologijos laboratorijos (EMBL) nare. Tai leis Lietuvos biotechnologams ir biofarmacininkams dar aktyviau siekti naujų mokslo atradimų ir kurti rinkai reikalingas inovacijas. EMBL – tai pirmaujantis gyvybės mokslinių tyrimų laboratorinis centras pasaulyje, jame sutelkta moderniausia gyvybės mokslų tyrimų įranga, kuria gali naudotis EMBL šalių narių mokslininkai.

Lietuvai tapus EMBL nare, Lietuvos mokslininkai turės galimybę vykdyti tyrimus EMBL centruose Vokietijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Italijoje. Lietuvoje galės būti steigiamos EMBL tyrimų grupės, kurių reputacija padeda į šalį pritraukti aukščiausios pasaulinės klasės mokslininkus. Šiuo metu EMBL priklauso 20 valstybių narių.

Lietuvos biotechnologijos ir biofarmacijos sektorius vertinamas kaip vienas sėkmingiausių ir perspektyviausių pasaulyje tiek dėl atliekamų aukščiausio lygio mokslinių tyrimų, tiek dėl sėkmingai veikiančių verslo įmonių. Biotechnologijos Lietuvoje sudaro maždaug 1 proc. šalies BVP ir su šiuo rodikliu lenkiame Šveicariją ir JAV. ES vidurkį Lietuva viršija daugiau kaip 10 kartų – vidutiniškai biotechnologijos kitose ES šalyse sudaro tik apie 0,12 proc. BVP. Lietuvoje šiuo metu gyvybės mokslų ir medicinos technologijų sektorius kasmet auga net 25 proc. Biotechnologijų sektorius pasižymi itin aukšta pridėtinė verte. Numatoma, kad 2019 m. šis sektorius kurs 1,5 proc. Lietuvos BVP, nors jame dirbs tik 0,1 proc. mūsų šalies darbo jėgos.

Priėmimas į profesinio mokymo

įstaigas. Likus savaitei iki žiemos priėmimo į profesinio mokymo įstaigas pabaigos paraišką mokyti padavė 1023 stojančiųjų. Pirmą kartą rengiamame priėmime dalyvauja 67 profesinio mokymo įstaigos, stojantieji gali rinktis 226 atnaujintas mokymo programas. Jiems siūloma užimti nuo vasaros priėmimo likusias laisvas 3 tūkst. vietų. Žiemos priėmimas vyks iki gruodžio 14 d.

Daugiausia stojančiųjų dėmesio kol kas sulaukė Plungės technologijų ir verslo mokykla, Marijampolės profesinio rengimo centras, Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centras, Kauno statybos ir paslaugų mokymo centras, Alytaus rajono Daugų technologijos ir verslo mokykla, Klaipėdos E. Galvanausko profesinio mokymo centras, Tauragės profesinio rengimo centras, Telšių regioninis profesinio mokymo centras, Kėdainių profesinio rengimo centras. Tarp stojančiųjų populiariausios suvirintojo, krovinių transporto vairuotojo, elektriko, kosmetiko, masažuotojo, žiniatinklio programuotojo, šaltkalvio remontininko, apdailininko, sukirpėjo-konstruktoriaus, siuvėjo, kirpėjo, santchniko profesinio mokymo programos.

Žiemos priėmimas į profesines mokyklas šiemet vykdomas pirmą kartą. Jis ypač naudingas tiems, kurie šiemet baigė mokyklą ir vasarą dar nebuvo apsisprendę, ką veikti toliau, taip pat tiems, kurie nori tobulinti ar keisti anksčiau įgytą kvalifikaciją. Žiemą nėra priimama į tas profesinio mokymo

programas, kurios vykdomos kartu su pagrindinio ar vidurinio ugdymo programa. Svarstantys stoti ypač kviečiami rinktis darbo rinkoje patrauklias profesijas: inžinerinės pramonės, gamybos ir perdirbimo, statybos ir informacinių technologijų, socialinių paslaugų. Kaip rodo analizė, šių specialistų labiausiai trūksta darbo rinkoje ir šie darbai gerai apmokami. Stoti gali įvairaus išsilavinimo asmenys – įgiję pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą, taip pat jo neįgiję ir turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, baigę individualizuotas pagrindinio ugdymo ar socialinių įgūdžių programas.

Kvietimų mokyti stojantieji sulauks gruodžio 18 d., o mokymo sutartis galės sudaryti gruodžio 19–21 d. Priimtieji per žiemos priėmimą turėtų pradėti mokytis nuo pavasario semestro pagal profesinio mokymo įstaigos nustatytą datą – tarp 2019 m. pradžios ir vasario 4 d. Profesinio mokymo įstaigoms 2018 m. iš viso buvo numatyta skirti 20,1 tūkst. valstybės finansuojamų vietų, iš jų 3 tūkst. per vasaros priėmimą liko neužimta. Daugiausia laisvų vietų liko gamybos ir perdirbimo, informacijos ir ryšio technologijų, transporto srityse. Žiemos priėmimo dalyvaujančių profesinio mokymo įstaigų ir jų siūlomų mokymo programų sąrašas skelbiamas ir priėmimas vyksta per bendrojo priėmimo LAMA BPO priėmimo sistemą (<http://profesinis.lamabpo.lt/>). Parengta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus ■

Kalbos premija Elenai Bradūnaitei-Aglinskienei

Gruodžio 10 d. 18 val. Valdovų rūmuose įvyko iškilmingas Kalbos vakaras, kuriame Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkė Irena Degutienė įteikė 2018 metų Kalbos premiją. Šiais metais premijos laureate Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija paskelbė etnologę, visuomenės veikėją Eleną Bradūnaitei-Aglinskienę. Premija skirta už rūpinimąsi lituanistiniu paveldu ir jo sklaidą Lietuvoje bei užsienyje. Felicijos Bortkevičienės (1873–1945), žodžio laisvės gynėjos, labdaros organizatorės, atminimą įamžinanti premija skiriama už reikšmingą lituanistinę veiklą Lietuvos ir užsienio šalių piliečiams, organizacijoms, institucijoms.

E. Bradūnaitei-Aglinskienei gimė Vokietijoje, poeto Kazio Bradūno šeimoje. Vėliau gyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jaunystėje ji įsitraukė į lietuvių išeivijos kultūrinę ir visuomeninę veiklą. Pastaruoju metu E. Bradūnaitei-Aglinskienei gyvena ir kultūrinę veiklą tęsia Lietuvoje. Pripažinimo ir pagarbos yra verti jos lituanistiniai darbai, nuveikti tiek išeivijoje, tiek Lietuvoje. Išskirtiniai jos nuopelnai, skleidžiant lietuvių idėjas, žadinant vaikų ir jaunimo rūpestį lietuvių kalba ir lietuvių kultūros tradicijomis. E. Bradūnaitei-Aglinskienei nuolat susitinka su Lietuvos mokyklų ir vietos bendruomenėmis, dalijasi su jomis išeivijos patirtimi, išlaikant gimtąją kalbą ir tautos tradicijas.

Parengta pagal LR Seimo pranešimą ■

Balsavimo teisės šimtmetis

Lygiai prieš šimtą metų tokios garsios Lietuvos moterų atstovės kaip Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Ona Mašiotienė, Felicija Bortkevičienė ir kitos aktyvistės, kovojusios už moterų lygias teises – už ga-

limybę dalyvauti rinkimuose ir dalyvauti valstybės valdyme – pasiekė pergalę. 1918 m. lapkričio 2 d. kartu su Valstybės Tarybos priimta Lietuvos Konstitucija moterims buvo suteikta teisė balsuoti. ■

„Kelią nueina tik einantis“

Jubiliato pasveikinti atėjo LMS tarybos nariai: prof. habil. dr. Vygintas Gontis ir prof. dr. Jadvyga Kerienė

2018 m. gruodžio 11 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje buvo iškilmingai paminėtas Lietuvos mokslų akademijos tikrojo nario, 2002 metų mokslo premijos laureato, profesoriaus habilituoto daktaro Vinco Būdos 70-mečio jubiliejus. Šiai datai skirta ir apžvalginė profesoriaus darbų paroda.

Plačią ir įvairiapusę Vinco Būdos – mokslo populiarintojo, mokslo organizatoriaus, pedagogo, laboratorijos vadovo, redaktoriaus, eksperto, visuomenininko – veiklą ir darbą Lietuvos mokslų akademijoje iliustruoja publikacijos, nuotraukos, apdovanojimai. Mokslinė literatūra pateikta keliuose skyriuose. „Kelias pro mokslo kapines į pasaulį“ – taip akademikas apibūdino savo ir daugumos to meto mokslininkų kelio pradžią, kai mokslinių tyrimų rezultatai buvo skelbiami tik rusų kalba leidžiamuose leidiniuose, o reikšmingi tyrimų rezultatai likdavo nežinomi pasaulio mokslininkų bendruomenei. Atrodo, kad jų nežinos ir mūsų mokiniai – dabartiniai jaunieji mokslininkai, nebeskaitantys šia kalba. Skyrius „Pirmieji pragiedruliai“ pavadintas prisimenant pirmąjį straipsnį žinomame, pasaulio mokslo pripažintame leidinyje. Tai buvo kelio į tarptautinę mokslininkų bendruomenę pradžia.

Per 45 mokslinės veiklos metus jubilatas paskelbė daugiau nei 200 mokslinių ir per

80 mokslo populiarinimo straipsnių, yra mokomosios knygos studentams „Cheminė ekologija“, dviejų išradimų ir vieno patento autorius.

Jubilatas – biologijos, ekologijos mokslų habilituotas daktaras (1997), Vilniaus universiteto profesorius (2007), Lietuvos mokslų akademijos akademikas (2011), Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos narys (2013), Tarptautinės cheminės ekologijos draugijos valdybos narys (2017). 1972 m. pradėjo dirbti tuometiniame Lietuvos mokslų akademijos Zoologijos ir parazitologijos institute, po pertvarkų ir reorganizacijų 2010 m. įkurtame Gamtos tyrimų centre. Nuo 2013 m. Vincas Būda yra Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Gamtos tyrimų centro direktorius. 1989 m. įkūrė Bestuburių gyvūnų cheminės ekologijos laboratoriją ir jai vadovauja. Nuo 2003 m. tai – Cheminės ekologijos ir elgsenos laboratorija.

Vincas Būda – Lietuvos mokslo žurnalo „Ekologija“ vyriausiasis redaktorius (2011–2014), „Biologija“ – redaktoriaus pavaduotojas (nuo 2014 m.), „Acta Zoologica Lituanica“ – redaktorių kolegijos narys (iki 2011 m.), žurnalo „Jaunasis mokslininkas“ konsultantas.

Profesorius Vincas Būda laikomas cheminės ekologijos pradininku Lietuvoje. Savo darbuose jis tyrė gyvūnų išskiriamas chemi-

nes medžiagas, pagal poveikį priskiriamas feromonams. Sukūrė feromoninio signalo erdvinės struktūros modelį ir originalių prietaisų elgesio reakcijoms kiekybiškai įvertinti.

Paroda praturtinta gausiomis iliustracijomis ir mokslo tiriamojo darbo priemonėmis. Eksponuojamos įvairios feromoninės gaudyklės, skirtos medžių kamienuose gyvenantiems vabzdžiams (kinivarpoms, ūsuočiams) gaudyti. Po kabančių gaudyklių dangčiu dedamas feromonas, atskridę ir patekę į piltuvą vabzdžiai sukrenta į apatinę gaudyklės dalį. Tuomet jie tiriami, atliekama jų apskaita.

Profesorius ištyrė daugiau kaip 50-ties vabzdžių rūšių lytinių atraktantų ir jų inhibitorių cheminę sudėtį, identifkavo keleto vabzdžių rūšių bei žinduolių feromonų cheminę sudėtį ir išaiškino kai kurių iš jų biosintezės organizme kelius. Jis organizavo pirmuosius drugių stebėsenos tyrimus Lietuvoje, stebėjo retų vabzdžių rūšis ir žemės ūkio kultūrų kenkėjus. Jo atlikti tyrimai leidžia taikyti naujus augalų kenkėjų tyrimo

būdus. Dr. Algimanto Jakimavičiaus žodžiais, Vincas Būda savo moksline veikla nuo pat karjeros pradžios norėjo būti naudingas ir įdomus visuomenei, siekė, kad jo darbai turėtų praktinį pritaikomumą.

Mokslinė akad. Vinco Būdos veikla įvertinta tarptautinio Sorošo vardo mokslo fondo apdovanojimais (1992, 1993), Britų entomologijos ir gamtos istorijos draugijos prof. Heringo memorialinio fondo premija (1992). Už darbų ciklą „Gyvūnų elgsenos reguliatorių tyrimai“ jam su bendraautoriais paskirta Lietuvos mokslo premija (2002). Jis yra Lietuvos mokslų akademijos P. B. Šivickio vardinės premijos laureatas (2008).

Būdamas plataus akiračio, profesorius neapsiriboja vien profesine veikla. Laisvalaikiu su žmona Audrone aktyviai domisi dailė, šoku, keliauja, kolekcionuoja dailės kūrinius, autorinius ekslibrisus. Dalis jų sukauptų dailės kūrinių ir ekslibrisų yra parodos puošmena. Parodos rengėjos – Audrė Trumpienė, Sigita Dagienė, Rūta Kazlauskienė.

Mokslininko jubiliejaus renginyje

Lietuvos mokslo taryba į akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius Seimui teikia dr. Loretos Tauginienės kandidatūrą

■ Atkelta iš 1 p.

1 biuletenis buvo pripažintas negaliojančiu.

Kontrolieriaus kandidatūra laikomas atrinkta, jeigu posėdyje dalyvauja ne mažiau kaip du trečdaliai Tarybos narių ir už kandidatą balsuoja daugiau kaip pusė posėdyje dalyvaujančiųjų. Taryba penkerių metų kadencijai kandidatą teikia tvirtinti Seimui. Konkursą atrinkti kandidatą į akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius Taryba skelbė tris kartus. Kandidatų atranka vyko vadovaujantis Mokslo ir studijų įstatymu, Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatais ir Lietuvos mokslo tarybos darbo reglamentu.

Akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius yra valstybės pareigūnas, nagrinėjantis skundus, pranešimus ir inicijuojantis tyrimus dėl galimų akademinės etikos ir procedūrų, įtvirtintų mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksuose, pažeidimų. Tas pats asmuo kontrolieriumi negali būti skiriamas daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės. Dirbdamas kontrolieriumi, jis negalės eiti jokių kitų pareigų.

Daugiau informacijos – Lietuvos mokslo tarybos mokslinė sekretorė dr. Reda Cimperman (tel. (8 670) 30 973, e. p. reda.cimperman@lmt.lt).

Akademiką Vincą Būdą sveikina buvę kolegos ansambliciai

PASKIRTA MEILĖS LUKŠIENĖS PREMIJA

Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos pavedimu Lietuvos mokslų akademija (LMA) antrą kartą organizavo Meilės Lukšienės premijos konkursą. 2018 m. premijos tikslas – paskatinti habil. dr. Meilės Lukšienės iškeltų Lietuvos kultūros ir švietimo idėjų įgyvendinimą ir įvertinti ryškiausius edukologijos, kultūrologijos ir lituanistikos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (kultūrinės, socialinės) plėtros darbus Lietuvoje.

2018 m. konkursui buvo pateikti penkti darbai. LMA prezidiumo sudaryta Meilės Lukšienės premijos komisija, kuriai vadovavo akad. Domas Kaunas, išnagrinėjusi premijai pateiktus darbus ir jų ekspertinius vertinimus, vieningai pateikė siūlymą LMA prezidiumui. 2018 m. lapkričio 13 d. LMA

prezidiumas, remdamasis minėtos komisijos siūlymu, 2018 m. Meilės Lukšienės premiją skyrė Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos mokslininkei doc. dr. Ramutei Teresei Bruzgelevičienei už monografijas ir taikomuosius Lietuvos švietimo kūrimo tyrimus 1988–2014 m.

Doc. dr. Ramutė Teresė Bruzgelevičienė – žurnalistė, aktyvi atkurtos Lietuvos valstybės švietimo reformos dalyvė, tyrėja ir habil. dr. Meilės Lukšienės mokslinių darbų skleidėja visuomenei. Mokslininkė R. T. Bruzgelevičienė, apgynusi mokslų daktaro disertaciją „Lietuvos švietimo reforma ugdymo paradigmu kaitos aspektu 1988–1997“, išleido monografiją „Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997“. Tai pirmasis fundamentalus mokslinis teirinis tokio pobūdžio darbas.

Monografijoje yra unikalių, niekur neskelbtų rankraščių, vykusių diskusijų protokolų, atsiminimų, įrašų, kurie atkuria nepriklausomos Lietuvos švietimo pagrindą. Edukologė parengė Meilės Lukšienės knygą „Jungtys“ ir kitas reformos teoriją bei praktiką analizuojančias knygas. Doc. dr. R. T. Bruzgelevičienės teigimu, svarbu suvokti švietimo reformos istorinio laiko jungtis. Mokslininkė dažnai pabrėžia daktarės Meilės Lukšienės idėjų ir darbų svarbą Lietuvos švietimo istorijai ir ateičiai. „Meilė Lukšienė – viena iš nedaugelio mūsų kultūros mohikanų, tapusių skirtingų laikų jungtimi“, – sako doc. dr. R. T. Bruzgelevičienė.

Edukologė prisideda prie Lietuvos švietimo reformos iniciatorės Meilės Lukšienės atminimo įamžinimo, dalyvauja Meilės Luk-

šienės skaitymų renginiuose, yra organizavusi švietimo istorijos seminarą „Švietimas kaip valstybės misija“, rašo straipsnius, skaito paskaitas Lietuvos mokyklose ir švietimo bendruomenėse. Šiais metais Ramutei Teresei Bruzgelevičienei valstybės atkūrimo 100-mečio proga Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė įteikė ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžį.

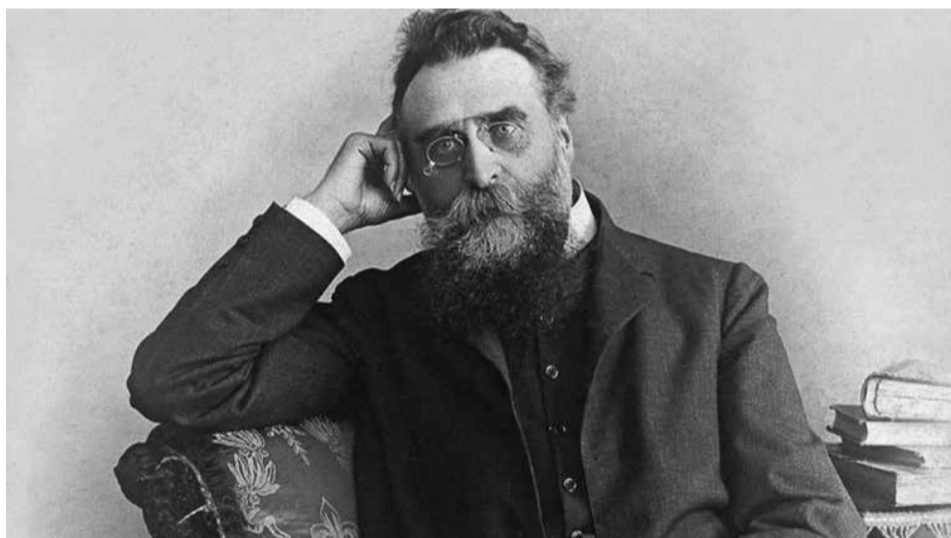
Pirmą kartą M. Lukšienės premijos konkursas įvyko 2014 m., tąkart premijos laureate tapo Lietuvos edukologijos universiteto profesorė habil. dr. Marijona Barkauskaitė. 2018 m. M. Lukšienės premija bus įteikta gruodžio 20 d. Lietuvos mokslų akademijoje per LMA narių visuotinį susirinkimą. Parengta pagal Meilės Lukšienės premijos komisijos pranešimą

DISKUSIJOS SEIME

Biudžeto projekte daugiau lėšų švietimui, sveikatos ir socialinei apsaugai. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos (LVŽS) frakcija Seime planuoja palaikyti 2019 m. valstybės ir savivaldybių biudžeto projektą, kuriame numatoma skirti dar daugiau lėšų švietimo, sveikatos ir socialinės

apsaugos sritims. Jei Seimas pritaris 2019 m. biudžeto projektui, rekordinė 5 472 mln. eurų suma būtų skirta socialinei sričiai. Augantis socialinės apsaugos finansavimas leistų dar labiau didinti pensijas, nes vien pensijų indeksavimui papildomai numatyta skirti 212,3 mln. eurų sumą iš biudžeto.

Paminklas daktarui Jonui Basanavičiui Vilniuje

Daktaras Jonas Basanavičius. Archyvo nuotr.

Janina Valančiūtė

Lapkričio 23 d. minėdami tautos patriarcho, daktaro Jono Basanavičiaus 167-ąjį gimtadienį, prisimename, kad jo profesija – gydytojas. J. Basanavičius gydė Lietuvoje ir Bulgarijoje, rašė sveikatos klausimais, bendradarbiavo spaudoje, kūrė medicinos terminologiją. 1891 m. išleido mokslinę studiją „Materiali za sanitarnata etnografija na Bulgarija Lomskijat okrug (1880-1889)“, 1898 m. – leidinį „Medega musu tautiszkaikai vaistininkystai“ ir kt.

Lapkričio 23 d. Vilniuje, aikštėje priešais Lietuvos nacionalinę filharmoniją (Aušros Vartų g. 5) iškilmingai atidengtas paminklas dr. Jonui Basanavičiui.

Lietuvos medicinos biblioteka parengė J. Basanavičiaus darbų ir literatūros apie jį sąrašą (<http://libis.lmb.lt/lang.do?language=lt>). Leidinius rasite Lietuvos medicinos bibliotekoje.

Jono Basanavičiaus paminklas Vilniuje.

Autorės nuotr.

Didėtų finansavimas „Vaiko pinigams“, numatant 117 mln. eurų, todėl vietoj iki šiol buvusių 30 eurų už vaiką, būtų mokama 50 eurų.

Pasak LVŽS frakcijos seniūno, sveikatos apsaugos finansavimas, lyginant su praėjusiais metais, didėtų net 279 mln. eurų. Taip pat išaugtų lėšos švietimo ir mokslo sričiai – papildomai numatyta skirti 185 mln. eurų didesnę sumą.

Pradėti tikras derybas su mokytojais.

Seimo Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos seniūno Gabrieliaus Landsbergio nuomone, Vyriausybės neveikimas trikdo mokinių ugdymosi procesą. Dėl to kenčia vaikai, mokytojai ir tėvai. „Dėl susidariusios situacijos kalti ne mokytojai, o Vyriausybė, nieko nesiimanti, kad mokytojų padėtis nebūtų tokia beviltiška. Priešingai, iš Vyriausybės (patarėjų lūpomis) girdime mokytojų palyginimą su Kremliaus smogikais ir grasinimus, kad su nepaklusniais mokytojais bus susidorota. Užuot pats ėmėsis lyderystės ir pradėjęs derybas su streikuojančiais mokytojais, premjeras pasislėpė už kitų ministrų ir savo patarėjų pečių, įsakmiu tonu toliau įžeidinėja mokytojų bendruomenę ir ignoruoja jų reikalavimus.“

Išgirskime žmones, kurie keičia Lietuvą. Tarptautinės antikorporacijos dienos proga gruodžio 7 d. Seime surengta spaudos konferencija, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį

į netrukus įsigaliosiančią naują tvarką, kuri užtikrins apsaugą apie įstatymų pažeidimus ir korupciją pranešusiems piliečiams.

Garsiai nuskambėjo istorija apie atlyginimus vokeliuose, kurią atskleidė Krekenavos gyventojas **Dalia Budrevičienė**, **Rasa Kazėnienė** pavišino Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimus Kauno tardymo izoliatoriuje, **Ignas Šalnaitis** atskleidė korupcijos schemas Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centre, **Darius Povilaitis** pavišino e. sveikatos spragas. Visos šios istorijos, pasak renginio iniciatorės Seimo narės Agnės Bilotaitės, parodė, kad pažeidimus paviešinę asmenys nėra aktyviai ginami valstybės, todėl žmonės nesijaučia saugūs. Parlamentarės teigimu, šių žmonių pademonstruota valia ir nulėmė tai, kad Pranešėjų apsaugos įstatymas po dešimties metų pastangų pagaliau buvo priimtas. Jis įsigalios nuo 1919 m. sausio 1 d.

„Nuo sausio visi, pranešę apie korupciją ir kitus įstatymų pažeidimus, įgyja ginklą kare su įstatymų pažeidėjais. Kad tai yra karas, parodė visiems mums gerai žinomos istorijos, kurias pavišino šalies žiniasklaida. Dalia, Rasa, Ignas ir Darius tapo aukomis, nes buvo ir tebėra persekiojami, vyksta teisminiai procesai, kenčia jie patys ir jų šeimos. Būtent šie žmonės yra pilietiškos visuomenės pagrindas, pavyzdys, kokie turėtume būti“, – teigia Seimo narė A. Bilotaitė. Parengta pagal LR Seimo pranešimus

Mokslo studija apie Lietuvos ūkininkų ūkių pelningumą

Baležentis, T; Namiotko, V.; Novickytė, L. 2018. Lithuanian family farm profitability: The economic dimension of sustainability: Scientific Study. Vilnius: Lithuanian Institute of Agrarian Economics. 104 p.: iliustr., santr. liet.

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkai prof. Tomas Baležentis, dr. Virginia Namiotko ir dr. Lina Novickytė parengė mokslo studiją apie Lietuvos ūkininkų ūkių pelningumo analizę. Studija parengta anglų kalba. Recenzavo prof. Astrida Miceikienė ir prof. Rasa Kanapickienė. Studijoje nagrinėjamas pelningumas kaip svarbus ekonominio tvarumo elementas. Svarbiausias metodinis studijos indėlis yra integruotas DuPont analizės ir Shapley vertės modelis, skirtas pelningumo pokyčių analizei.

Empiriniame tyrime nagrinėjama Lietuvos ūkininkų ūkių veikla 2005–2015 m. Tyrimui naudojami apibendrinti Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenys. Aptariama ekonominė tvarumo koncepcijos dimensija, analizuojama pelningumo rodiklių svarba tvarumo kontekste. Indeksinio išskaidymo analizė pritaikoma išskaidant pelningumo pokyčius Lietuvos ūkininkų ūkiuose, atsižvelgiant į paaiškinamuosius veiksnius. Siekiant įgyvendinti minėtą modelį, sudaryta ŪADT rodiklių sistema.

Gauti tyrimo rezultatai yra svarbūs žemės ūkio politikos formuotojams, priimant sprendimus atskirų ūkininkavimo tipų plėtros ir paramos klausimais. Teoriniu požiūriu pasiūlyti metodai gali būti pritaikyti ne tik žemės ūki, bet ir kituose sektoriuose. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto informacija

LIETUVOS MOKSLININKŲ SAJUNGOS PIRMININKO KREIPIMASIS Į AKADEMINEŲ BENDRUOMENĘ

Vilnius
2018-11-22

Lietuvos akademinės bendruomenės jėga slypi jos susitelkime. Kiekvienas nesunkiai įvykusio suvažiavimo dalyvis nesunkiai rastų mažiausiai dar po penkis kolegas, kuriuos pakviestų dalyvauti Lietuvos mokslininkų sąjungos veikloje. Taip užtikrintume mūsų atstovavimą ir parodytume pasirengimą dalyvauti, sprendžiant ne tik akademinės bendruomenės problemas, bet ir kuriant šiuolaikišką valstybės strategiją, kuri sustabdytų emigraciją ir bent dalį išvykusių paskatintų susimąstyti apie sugrįžimo į Lietuvą galimybę. Lietuvos akademinė bendruomenė gali veiksmingai prisidėti, paskatindama valdančiuosius keisti požiūrį į visuomenę.

Akademinė bendruomenė, švietimo ir kultūros darbuotojai gali pateikti suderintą veiksmų planą, kuris skatintų valdančiuosius numatyti ne pavienės priemonės, o visą gerai suderintą veiksmų planą, stiprinantį visuo-

menės pasitikėjimą valstybe. Šiame plane patys svarbiausi yra keturi veiksmai, kad: 1) kiekvienas gyventojas galėtų įgyti nuolatinę gyvenamąją vietą – nuosavą šeimos sodybą; 2) būtų galimybė susirasti darbą, teikiantį šeimai oraus pragyvenimo šaltinį; 3) būtų užtikrinta galimybė pastoviai atnaujinti savo profesinę kvalifikaciją ir likti paklausiam darbo rinkoje; 4) būtų užtikrinta sveika gyvensena ir visavertė sveikatos priežiūra.

Jokios pavienės akcijos (lengvatiniis būsto įsigijimas regionuose, lengvatiniai maisto talonai ir pan.) neduos laukiamo efekto, jei tai nebus suderinta su minėtais strateginiais veiksmais. Tik stambūs žalosios energetikos, pramonės, statybų, transporto ir pan. projektai, proporcingai įgyvendinami visuose Lietuvos regionuose, gali lemti valstybės pažangą. Mokslininkų ir švietėjų dalyvavimas čia yra būtinas. Akademinė bendruomenė turi paskatinti valdančiuosius keisti požiūrį į mokslą ir studijas, keisti mokslininkų veiklos vertinimo ir mokslo finansavimo sistemas, atverti galimybes mokslininkams plačiau dalyvauti, stiprinant valstybės ūkį ir skatinant visuomenės kultūros pažangą.

Taip pakeisti valdančiųjų požiūrį gali tik susitelkusi akademinė bendruomenė. Teikime pasiūlymus, kaip sustiprinti aka-

deminės bendruomenės veiklą valstybės pažangos labui

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas

Pilietiškai aktyvus mokslininkas buvo teisingas: J. Petrauskienė pažeidė įstatymą

Buvusi švietimo ir mokslo ministrė Jurgita Petrauskienė pažeidė įstatymą, nedeklaravusi sutuoktinio Evaldo Petrausko sandorių ir nenusišalinusi nuo sprendimų ministerijoje bei pavaldžioje įstaigoje, vienbalsiai nusprendė Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK).

Komisija konstatavo, kad J. Petrauskienė, tik pradėjusi eiti ministro pareigas, turėjo nurodyti 3 tūkst. eurų viršijančią paskolą „SEB“ banke, taip pat sutuoktinio Evaldo Petrausko pareigas jo įmonėje „Ecotour“. Be to, J. Petrauskienė privačių interesų deklaracijoje nenurodė sutuoktinio pareigų įmonėje „Betonus“ ir nedeklaravo sutuoktinio individualios veiklos pažymos (skaitykite daugiau: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vtek/>).

Tai jau nebe pirmas atvejis, kai profe-

sorius Gediminas Merkys, kai kuriuose žiniasklaidos leidiniuose ir aukštųjų mokyklų viešųjų ryšių tarnybų pranešimuose išvadin-tas skundiku, gal net susijusiu su svetimų valstybių specialiosiomis tarnybomis, pasirodo esantis teisingas, išreiškiantis savo pilietinę poziciją. Prieš kurį laiką jį taip bandė apkaltinti buvusio KTU rektoriaus atstovė spaudai. Vėliau panašiai buvo komentuojamas jo pranešimas, kad LSMU rektorius eina ir tam pačiam universitetui priklausančios klinikos vadovo pareigas. O kai profesorius paviešino neskaidrius sandėrius Švietimo ir mokslo ministerijoje, atidesni skaitytojai buvo apstulbinti keistų, tarsi ta pačia ranka rašytų pagiežingų komentarų gausa, bandymais suniekinti jo asmenybę ir mokslinę tiriamąją veiklą.

Tokia reakcija paskatino susimąstyti apie užkulisinius kai kurių valdžioje esančių arba atsakingas pareigas einančių asmenų ryšius su labai nešvaria veikla užsiimančiomis grupuotėmis, bandančiomis atgrasinti žmones nuo pranešimų apie akademinės etikos pažeidimus arba korupcijos atvejus. Tačiau po kurio laiko paaiškėjo, kad profesorius buvo teisingas. Jo pavyzdys skatina drąsiau reikšti savo pilietinę poziciją. „Mokslo Lietuvos“ informacija

Šiandienė Vilniaus senamiesčio kasdienybė: išnykstantys ir atsirandantys pastatai

Šių metų rudenį žiniasklaida paskelbė, kad Žygimantų g. 12A vietoje nugriauto, visuomenėje Juzefo Pilsudskio „dvareliu“ vadinamo pastato suplanuota pastatyti daugiabutį. Tai didelis, beveik 17 mln. eurų vertės projektas. Architektūrologų ir paveldosaugininkų teigimu, nugriautas

dvarelis priklausė vienai iš trijų dvarelių sankaupų Vilniuje. Tokioms vietoms buvo būdingas žemas užstatymas ir susiliejamas su gamta. Planuojamas projektas pakeistų miesto vaizdą ir grasintų sunaikinti vieną iš vilnietiško požiūrio. *Parengė Arminas Šileikis*

GAMTOS TYRIMŲ CENTRAS

Gamtos tyrimų centras skelbia konkursus:
Vyriausiojo mokslo darbuotojo Algologijos ir mikroorganizmų ekologijos laboratorijoje;
- vyresniųjų mokslo darbuotojų Floros ir geobotanikos, Kvartero tyrimų, Geoaplinkos tyrimų laboratorijose;
- mokslo darbuotojų Hidrobiontų ekologijos ir fiziologijos, Branduolinės geofizikos ir radioekologijos, Klimato ir vandens tyrimų laboratorijose;
- jaunesniųjų mokslo darbuotojų Kvartero tyrimų, Floros ir geobotanikos laboratorijose pareigoms eiti.
Išsamesnė informacija: www.gamtostyrimai.lt

VALDŽIA IR VISUOMENĖ

Nežinojimas ar sąmoninga dezinformacija?

Prof. Sigitas Vaitkevičius

Vykstant mokytojų streikui, buvo paskleista žinia, kad mokytojų reikalavimams patenkinti neva reikia papildomų 300 mln. eurų. Juos esą tektų paimti iš pinigų, skirtų pensijoms didinti ir vaikams. Tačiau tie, kurie atidžiau seka švietimo reformą, turėjo atkreipti dėmesį į šiuo metų rugpjūčio mėnesį paskelbtą Švietimo ir mokslo ministerijos pranešimą, kad „įvedant etatinį mokytojų darbo apmokėjimo modelį, nuo rugsėjo mokytojų atlyginimų fondas pasipildys 17,4 mln. eurų, o iš viso iki 2020 m. – 95 mln. eurų. Tai leis palapsniui iki 2020 m. mokytojų atlyginimus vidutiniškai padidinti 20 proc.“ (cituojamais <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/>).

Taigi, kas atsitiko, kad, prasidėjus streikui, ši suma „išsipūtė“ iki 300 mln. eurų. Kyla klausimas, kodėl valdžios institucijos taip nori supriešinti mokytojus su visais likusiais Lietuvos gyventojais, ne tik kad skelbdamos gerokai „išpūstus“ rodiklius, bet ir siedamos juos su kitomis nepriteklių išgyvenančiomis gyventojų grupėmis?

Lyginant su dabartiniu Lietuvos BVP, atlyginimų mokytojams pakėlimas, papildomai

skiriamas 17,4 mln. Eurų, valstybei kainuotų tik 0,04 proc. nuo BVP. Dar reikėtų įvertinti ir tai, kad iš tų 17,4 mln. eurų beveik pusę valstybė susigrąžins mokesčių pavidalu per darbdavio, socialinio draudimo ir kitus mokesčius. Palyginkime, MOSTA, kuriai anksčiau vadovavo atstatydinta ministrė, sugebėjo kai kurioms rengiamoms abejotinos vertės metodikoms išleisti net iki 7 mln. eurų.

Tad ar tikrai mokytojai nusitaikė į „didelius“ valstybės pinigus? *Autorius yra Švietimo komiteto prie LRV Trišalės tarybos narys ir LAMPSS valdybos narys, KTU darbo tarybos narys*

Paroda Kaune

Maloniai kviečiame 2018 m. gruodžio 19 d. 14 val. į parodą „Kauno modernizmas ir jo kūrėjai“ atidarymą Kauno regioniniame valstybės archyve, Maironio g. 28B. *Kauno regioninio valstybės archyvo vardu direktorius Gintaras Dručkus*

VILNIAUS VYTAUTO DIDŽIOJO GIMNAZIJOS MOKYTOJŲ KREIPIMASIS

Kelis dešimtmečius švietimas buvo valstybės interesų užribyje. Grėsmingų ženklų, kad švietimo sistema griūva, yra daug. Kalbėta ir kreiptasi daugybę kartų, tačiau valstybės institucijos lieka arogantiškos ir abejingos mokyklos poreikiams. Abejingumas mokyklai reiškia abejingumą mokiniams – valstybės ateičiai, oriam, modernėjančiam ir laimingam piliečių gyvenimui.

Etatinis apmokėjimas tapo tuo paskutiniu degtuku, dėl kurio, kaip toje pasakėčioje, pargriuvo kupranugaris, kuriam daug metų buvo didinama našta ir bloginamos būties sąlygos. Istorija tapo laikai, kai daktaras Jonas Basanavičius, valstybės ir gimnazijos steigėjas, šelpdavo mokinius maistu ir šiltesniais drabužiais, vaišindavo vyšnių arbata. Viskas apsvirtė. BVP auga, o į kampa įsprautas mokytojas pats prašo pagalbos.

Mes, pirmos lietuviškos gimnazijos tradicijų sergėtojai, negalime likti nuošaly, tad solidarizuojamės su kitais protestuojančiais kolegomis ir išreiškiame savo poziciją. Manome, kad:

1. Valstybėje nėra aiškios švietimo politikos. **Dabartinė švietimo politika vykdoma priešokiais, realizuojant pavienius, tarpusavyje nesusijusius sprendimus**, pavyzdžiui: brandos egzaminų sesija nedera su mokslo metų ilginimu; nepagrįstai keičiama brandos egzaminų organizavimo tvarka; išardyta sena, tačiau nesukurta nauja, efektyvi pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistema; diegiamas ydingas etatinio darbo apmokėjimo modelis. Pokyčiai planuojami nepagrindžiant jų moksliniais tyrimais, o įgyvendinimas pavedamas mokykloms, neatsižvelgiant į jų poreikius ir galimybes.

2. **Sprendimai priimami, neužtikrinus tinkamų įgyvendinimo išteklių.** Dabartinė Lietuvos švietimo sistema nesuteikia tikslingos mokslinės ir metodinės pagalbos mokytojui, o rezultatams keliami reikalavimai nenumato vykdymo mechanizmo, neaprupinami būtinais įrankiais. Mokytojas liko vienintelis įgalus ir įgalintas švietimo sistemos išteklius, kuriam privalu formuoti ugdymo turinį, kurti turinio perteikimo metodikas ir užtikrinti nuolatinę mokinių pažangą įgyvendinant deklaruojamas švietimo politikos koncepcijas.

3. Neaiškūs ugdymo turinio pertvarkos tikslai ir organizavimas. Mokytojai, profesinės mokytojų organizacijos, asociacijos, sambūriai šiuo metu nėra lygiaverčiai ugdymo turinio pertvarkos organizavimo dalyviai. **Svarbiausi pokyčiai, susiję su mokyklos ateitimi, turi būti derinami su**

mokslo ir švietimo bendruomenėmis.

4. Neefektyvus mokyklų finansavimas. **Skubotas ir neapgalvotas etatinio darbo užmokesčio modelio įvedimas pablogino situaciją:** padidėjo mokytojo darbo krūvis, nėra galimybių sumažinti mokinių skaičių klasėse, neužtenka lėšų apmokėti visoms reikalingoms priemonėms ir veikloms (konsultacijoms, išvykoms, vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymui, projektinei veiklai ir kt.).

Kviečiame nutraukti šiomis dienomis vykstantį požiūrį, skaičių ir ambicijų karą bei vienytis visiems neabejingiems švietimui ir Lietuvos valstybės ateičiai – kurti mokyklą, kurioje gera būti ir mokytis drauge.

Jūratė Litvinaitė

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų susirinkimo pirmininkė
2018 m. gruodžio 4 d.

VALSTYBĖS ISTORIJOS PUSLAPIAI

TILŽĖS AKTAS – MAŽOSIOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS DEKLARACIJA. ŠIMTMEČIUI PAMINĖTI: 1918–2018

Dr. Algirdas Matulevičius

Mažlietuvių atsiskyrimo nuo Vokietijos imperijos ir nuo Prūsijos karalystės ištakos

Lietuvininkai (mažlietuvių) ir XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje buvo blogesnėje nei vokiečiai socialinėje, ekonominėje, teisinėje, religinėje, kultūrinėje, apskritai tautinėje padėtyje. Priešingai nei Didžiosios

Lietuvos lietuviai (didlietuvių), kurie Rusijos imperinės valdžios buvo pavergti visose gyvenimo srityse (vykdytas netgi lietuvių kalbos, kultūros naikinimas – etnocidas, ypač lietuvių kalbos draudimo laikotarpiu, 1864–1904 m.), lietuvininkai turėjo tam tikrą kultūrinę autonomiją, vyko lietuvininkų tautinis kultūrinis sąjūdis.

Mažojoje (Prūsų) Lietuvoje – Ragainėje, Tilžėje, Bitėnuose – leidžiami žurnalai (tada vadinti laikraščiais) „Aušra“ (1883–1886), „Varpas“ (1889–1905) tapo Didžiosios Lietuvos lietuvių (didlietuvių) tautinio atgimimo centrais, o jų organizatoriai, ideologai, redaktoriai, autoriai – mažlietuvių ir didlietuvių – dr. Jonas Basanavičius, Martynas Jankus, Jurgis Mikšas, Jonas Šliūpas, Juozas Bagdonas, Vincas Kudirka ir kiti – laisvės šaukliais ir vėliavnešiais.

Iš aušrininkų ir varpininkų ilgainiui iškilo Mažosios ir Didžiosios Lietuvos politiniai, visuomenės veikėjai, valstybininkai, kultūrininkai, literatai, rašytojai, lietuvių raštijos, kalbos ugdytojai. Aušrininkai, vėliau

varpininkai Mažojoje Lietuvoje susitikinėdavo, aptarinėdavo ne tik leidybos, spaudos platinimo, bet ir tautinius, politinius reikalus. Jonui Basanavičiui jau tada buvo kilusi idėja siekti laisvės lietuvių tautai.

Martynas Jankus jau XIX a. antroje pusėje pareiškė, kad Mažoji Lietuva norėtų būti suvienyta su Didžiąja Lietuva. Mažlietuvių ir didlietuvių tautinio atgimimo veikėjai ne tik kartu leido lietuvišką spaudą, susirašinėjo laiškais, bet ir retsykiais Mažojoje Lietuvoje susitikinėjo. Pavyzdžiui, 1892 m. mažlietuvių veikėjo Jono Smalakio ūkyje Didžiuosiuose Algaviškiuose (Karaliaučiaus krašte, Lankos, arba Pakalnės apskrityje, Kaukiemio parapijoje) vienybės klausimams aptarti susitiko Martynas Jankus, Enzys Jagomastas, Jurgis Lapinas su Vincu Kudirka, Petru Kriaučiūnu ir kitais – iš viso apie 30 žmonių. 1898 m. Tilžėje Jonas Basanavičius susitiko su lietuvių gynėju Jurgiu Zauerveinu (*Georgu Sauerweinu*).

Ir lietuvininkų, ir Didžiosios Lietuvos lietuvių savarankiškumo, nepriklausomybės

siekių ištakos – lietuvių politinių veikėjų **Pareiškimas**, vėliau pavadintas **Gintarine deklaracija**, oficialiai – Lietuvių deklaracija Rusijos imperijos valdžiai (1914 m. rugpjūtis). Joje teigiama, kad, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, lietuvių tauta remia Rusiją, kartu netiesiogiai išdėstyti lietuvių tautos politiniai lūkesčiai. Tarp jų – siūlymas Rusijos imperijos valdžiai per karą remtis ir mažiausiomis tautomis, linkėjimas į imperiją sutelkti visas lietuvių gyvenamas teritorijas, t. y. ir Mažąją Lietuvą. Deklaracijoje pateikti lietuvių etnopolitiniai savarankiškumo argumentai: lietuviai nesą nei lenkai, nei rusai, primenama lietuvių valstybės – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – tradicija. Netiesiogiai teigiama, kad lietuviai turi savo politinių tikslų („artinasi valanda įvykdymo lietuvių tautos svajonių, iš tiesų žilųjų: savo pradžią ima jie nuo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Mindaugo“). Deklaraciją Vilniuje parengė Stasys Šilingas, Jonas Basanavičius, Donatas Malinauskas.

■ Nukelta | 9 p.

Kauniečių parama

Kaunas uždegė žvakes „reformai“. Ačiū akcijos organizatoriams ir visiems, palaikiusiems mokytojus. Lietuvos sąjūdžio Kauno taryba ragina geros valios žmonės paremti mokytojus (ir tikras

profesines sąjungas), ieškančius ir kovojančius dėl teisybės Lietuvos švietimo sistemoje. *Lietuvos sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas Raimundas Kaminskas*

DIDYSIS LIETUVIŲ–ESPERANTO KALBŲ ŽODYNAS

Povilas Jegorovas

Šio didžiulės apimties žodyno autoriai yra žymūs Lietuvos pedagogas, kraštotyrininkas, muziejininkas, redaktorius, vertėjas ir žodynininkas Petras Čeliaskas ir ankstesnių žodynų autorius Konstantinas Puodėnas (1923–2009). Žodynas, išleistas Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro, bendradarbiavusio su Lietuvos esperantininkų sąjunga, pristatomas visuomenei pasitinkant Lietuvos esperantininkų sąjungos 100-meči, kuris sukaks 2019 m.

Žodyno apimtis – 51 spaudos lankas, 816 puslapių. Jame yra 45 tūkst. žodžių. Šis žodynas yra daugiau nei 30 metų kruopštaus darbo rezultatas. Tokios apimties žodyno Lietuvoje dar nebuvo. Paskutinį kartą Konstantino Puodėno lietuvių–esperanto ir esperanto–lietuvių kalbų nedidelės apimties žodynas išleistas 1988 m. ir jau seniai tapo bibliografinė retybė. Todėl naujojo žodyno Lietuvai labai reikėjo.

Žodynas parengtas, remiantis akademi- niu „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“.

■ Nukelta | 12 p.

TILŽĖS AKTAS – MAŽOSIOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS DEKLARACIJA. ŠIMTMEČIUI PAMINĖTI: 1918–2018

■ Atkelta iš 8 p.

Rugpjūčio 17 d. Vilniaus lietuvių draugijų ir spaudos susirinkime ji buvo patvirtinta. Suprantama, kad, prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, buvo neįmanoma atvirai kelti lietuvių etnopolitinių tikslų, todėl jie buvo maskuoti Rusijos imperatoriui Nikolajui II ištikimybės forma. Dėl tokios Deklaracijos formos, dėl lietuvių teritorijų palyginimo su gintaro karoliais, kritikai pavadino ją **Gintarine**.

Geopolitinės padėties po Didžiojo karo (1914–1918) pasikeitimai Europoje

Naujų valstybių kūrimasis

Baigiantis šiam didžiausiam ir kruviničiausiam iki tol pasaulyje karui, 1918 m. sausio 18 d. įtakingiausias ir galingiausias pasaulio valstybės JAV prezidentas Thomas Woodrowas Wilsonas Kongrese paskelbė 14 punktų tautų apsisprendimo **Deklaraciją**: užbaigti Europoje kruviną karą, užtikrinti pasaulyje taiką.

Vokietijos imperijai pralaimėjus karą, jai ir Rusijos, Austrijos-Vengrijos imperijoms žlugus (plg. SSRS imperijos subyrėjimą ir žlugimą 1990–1991 m.), tų imperijų užgro-

tose ir valdytose teritorijose Vidurio ir Vidurio Rytų Europoje ėmė formuotis tautinės valstybės (kaip leitmotyvas skambėjo šūkis „Pavasaris eina Karpatų kalnais“).

Kol Didžioji Lietuva buvo carinės Rusijos („maskolių“) pavergta, tol lietuvininkai neketino jungtis su savo tautiečiais (su „maskoliais ir lenkomanais“) anapus sienos. Remiantis JAV paskelbtais tautų apsisprendimo principais, jau tų pačių metų vasario 16 d. Vilniuje aukščiausias lietuvių tautos atstovavimo organas Lietuvos Taryba paskelbė demokratinės Lietuvos valstybės su sostine Vilniumi etninių žemių ribose atkūrimo Aktą, pavadintą **Vasario 16-osios Aktu** (kurį pasirašė 20 Tarybos narių).

Svarbu, kad nepriklausomą Lietuvos valstybę *de jure* 1918 m. kovo 23 d. pripažino Vokietijos imperatorius ir Prūsijos karalius Vilhelmas II. Tiesa, jis rėmėsi 1917 m. gruodžio 11 d. Pareiškimu, kuriuo paskelbta apie Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą. Vokietijai reikalaujant, Pareiškimo antroje dalyje rašoma apie amžinus ryšius su ja (susisiekimo, muitų, valiutos, karinius).

Nuo tada tapo galimas glaudesnis Mažosios ir Didžiosios Lietuvos suartėjimas. Juolab kad modernėjančių abiejų kraštų visuomenėse švelnėjo religiniai ir etnokultū-

riniai skirtumai. Mažlietuvių ir didlietuvių jungė etnoteritorinis, etnokultūrinis, tautinis bendrumas (lietuvininkai yra lietuvių tautos potautė, arba subetninė bendrija). Tą suartėjimo procesą skatino europinės reikšmės fenomenas – knygnešystė, lietuviškos spaudos leidimo Tilžėje, Ragainėje, Klaipėdoje, Bitėnuose, Karaliaučiuje ir kitur tradicijos. Abiejų lietuvių tautų susijungimo ėmė siekti ir Mažosios, ir Didžiosios Lietuvos šviesuomenė, intelektualai. Lietuvių visuomenė, jos elitas virto politine tauta.

Lietuvininkų legitiminė valdžia – Mažosios Lietuvos tautinė taryba

Konferencijose ir susirinkimuose Šveicarijoje, Švedijoje, Petrapilyje ir Voroneže (Rusijoje), JAV, Rusijos lietuvių ir Lietuvos Tarybos Vilniuje delegatai deklaravo savo etninių žemių atgavimą. 1917 m. lapkričio 3–10 d. įvykusioje Berno konferencijoje pabrėžtas būtinumas būsimai Lietuvos valstybei turėti savo uostą.

1918 m. kovo 13–14 d. Čikagoje vykęs Amerikos lietuvių Seimas priėmė nutarimą dėl Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimo nepriklausomoje Lietuvos valstybėje. Gegužės 3 d. Lietuvių Seimo atstovai įteikė

JAV prezidentui T. W. Wilsonui atitinkamą raštą. Šis teigiamai atsakė tik 1918 m. lapkritį, kai kapituliavo Vokietija ir artėjo Versalio (Paryžiaus) taikos derybos.

Lietuvininkų elito apsisprendimą atskirti nuo Vokietijos paskatino ir paspartino 1918 m. lapkričio 9 d. Vokietijoje įvykusi revoliucija, Vokietijos pralaimėjimas kare ir imperijos žlugimas. Jau lapkričio 11 d. Vokietija su kariaujančiomis Santarvės (Antantės) šalimis Kompjeno miške (Prancūzija) pasirašė besąlyginę kapituliacijos aktą, sutiko nutraukti karo veiksmus, priėmė nugalėtojų padiktuotas sąlygas. Tai buvo ne visai teisėta.

Susidarius sąlygoms, palankioms mažoms Europos tautomis siekti nepriklausomybės, tarp lietuvininkų kilo tautinio išsivadavimo sąjūdis. Tokius įvykius skatino ir JAV prezidento T. W. Wilsono 1918 m. lapkritį, iškart po Vokietijos kapituliacijos, Amerikos lietuvių Tautos tarybai įteiktas raštas, kuriuo buvo žadama suvienyti nepriklausomoje Lietuvos valstybėje visas etnines Didžiosios ir Mažosios Lietuvos žemes iki Karaliaučiaus (Königsberg) ir garantuoti Lietuvai išėjimą į Baltijos jūrą per Klaipėdos uostą. Šį dokumentą T. W. Wilsonas vėliau pridėjo prie 3-iosios notos Vokietijai. (*Tęsinys – kitame numeryje*) ■

UNIVERSITETINIO UGDYMO PROBLEMOS

Universitetų tinklų svarba šiandieniam pasaulyje

„Net turėdami puikius ryšius su verslo pasauliu, universitetai negali gyventi užsidarę. Bendradarbiavimas tarp universitetų, dalijimasis patirtimi jų vystymosi procese yra labai svarbus“, – sako NORDTEK universitetų tinklo generalinis sekretorius Peteris Göransonas. Jis pasidalijo savo įžvalgomis apie universitetų ateitį ir tarptautinių tinklų vaidmenį joje bei pakomentavo Prancūzijos prezidento Emanuelio Macrono iškeltą „vieningo europinio diplomo“ idėją.

2018 m. vasarą Kauno technologijos universitetas (KTU) kartu su BALTECH konsorciumo universitetais pasirašė bendradarbiavimo sutartį su NORDTEK konsorciumu, iki tol vienijusiu tik Šiaurės šalių – Danijos, Islandijos, Norvegijos, Suomijos, Švedijos – techniškiausius universitetus. NORDTEK konsorciumo partneriai bendradarbiauja švietimo, mokslinių tyrimų ir inovacijų srityse, skatina bendrus Europos projektus ir prisideda prie tvaraus ilgalaikio bendradarbiavimo, didinant Šiaurės ir Baltijos šalių konkurencingumą.

„NORDTEK – nuolat kintantis, tobulėjantis ir atsinaujinantis techniškųjų universitetų tinklas, tad kviečiu KTU prisidėti prie jo vystymo savo idėjomis ir pasiūlymais, aktyviai dalyvauti bendroje veikloje. Mūsų tikslas – keistis patirtimi, bendradarbiauti ir kartu augti“, – sakė KTU viešėjęs NORDTEK universitetų tinklo generalinis sekretorius Peteris Göransonas.

– Į ką jau šiandien reikėtų atkreipti dėmesį, kalbant apie ateities universitetus? – paklausė P. Göransono.

– Yra keletas dalykų, kurie buvo svarbūs ir anksčiau. Bendradarbiavimas tarp universitetų, dalijimasis patirtimi jų raidos

procesu yra labai svarbus. Reikia žinoti savo stipriąsias puses ir mokėti priimti pagalbą, dalintis darbais. Tenka pripažinti, kad nė vienas universitetas negali pirmauti visose srityse. Tai – vienas svarbiausių ir sunkiausių uždavinių ateities universitetams, nes universitetai turi itin svarbią nacionalinę misiją – remti visuomenę žiniomis, patirtimis ir joje dirbančiais žmonėmis.

– Ar universitetų ateitis – tarptautiniuose tinkluose? Kokią pridėtinę vertę jie kuria universitetams?

– Daugelio metų patirtis rodo, kad pirmaujantys universitetai ieško tinklų, kurių dalimi galėtų tapti. Jeigu tokio neranda, gali tekti įkurti naują tinklą. Šiandien turime tiek daug tinklų, kad kartais reikia atskiro tinklo bendradarbiavimui tarp jų užtikrinti. NORDTEK daugiausia dėmesio skiria moksliniams tyrimams, vidiniams organizacijų klausimams, bendradarbiavimui su pramonės įmonėmis, savivaldos institucijomis. Kiti tinklai koncentruojasi į politinius klausimus, bendradarbiauja su Europos Komisija, Parlamentu. Visa tai – jų stiprioji pusė. Tinklai tarpusavyje taip pat turi dalintis darbais ir atsakomybėmis.

Skirtingi tinklai specializuojasi skirtingose srityse. Maži tinklai, kuriuos sudaro 3–4 universitetai, gali spręsti labai konkrečius klausimus, kai dideliems tinklams tai padaryti būtų sunku. Konkurencija tarp tinklų šiandien yra vienas iš išbandymų, su kuriais susiduriama. Apskritai universitetas negali priklausyti per dideliui skaičiui tarptautinių organizacijų. Turite įsitikinti, kad kiekviena narystė atitinka jūsų universiteto strateginius tikslus ir duoda realios naudos.

– Kokia didžiausia pridėtinė vertė

KTU rektorius E. Valatka su NORDTEK tinklo vadovu Peteriu Göransonu.

Baltijos šalių universitetams, prisijungiantiems prie NORDTEK tinklo?

– Bendradarbiaudami universitetai gali plėsti savo akiratį ir rasti naujų bendradarbiavimo formų. Dauguma senųjų NORDTEK narių jau yra praėję tuos išbandymus, su kuriais šiandien tenka susidurti naujiems nariams. Narystė NORDTEK – galimybė sutikti kolegų iš šalių, panašių kultūromis, ir į viską pažvelgti naujomis akimis. Tai padaryti lengviau, kai kalbame ta pačia „kalba“ – universitetų veikimo principas mūsų tinklo šalyse yra panašus.

– NORDTEK jungia pažangiausias universitetus Skandinavijoje. Kokia yra skandinavijos aukštojo mokslo

sėkmės paslaptis?

– Pirmiausia, aukštojo mokslo dėmesio centre atsiduria studentas. Studentas, rinkos terminais kalbant, yra tas produktas, kuris teikiamas visuomenei. Taip pat svarbu suvokti visuomenės iššūkius, su kuriais turime susitvarkyti. Būtina suprasti inžinierių svarbą šiandienos kontekste. Žinoma, jie veikia ir priima sprendimus kartu su kitų sričių ekspertais, bet tai, kaip šią svarbą suvokia universitetai ir kaip dirba šiuo klausimu, yra labai svarbu.

Akivaizdu, kad su pokyčiais visuomenėje keičiasi ir universitetų valdymas.

Prof. Aistė Lazauskienė: svarbu, kad savivaldos rinkimuose žmonės vietos valdžią patikėtų tik atsakingiems politikams

Zenonas Ripinskis

Spalio–lapkričio mėnesiais yra nemažai atmintinų datų, susijusių su vietos savivalda Lietuvoje. 1919 m. spalio mėnesį buvo išleistas pirmasis Savivaldybių įstatymas Lietuvoje, o šių metų lapkričio 13 d. sukako 100 metų, kai šalyje buvo išplatintas pirmasis Vyriausybės ir Valstybės Tarybos atsišaukimas dėl demokratiškų vietos valdžios rinkimų. Šių metų lapkričio 24 d. taip pat sukanka 100 metų, kai buvo išrinkta Šiaulių taryba. Ta proga apie vietos savivaldos raidą Lietuvoje ir jos dabarties vystymosi tendencijas kalbėjomės su Šiaulių universiteto profesore, Europos vietos savivaldos chartijos prie Europos Tarybos nepriklausoma eksperte dr. Aiste Lazauskiene.

– Šį mėnesį minimos reikšmingos vietos savivaldos datos. Kokia buvo savivaldos situacija prieš šimtą metų atkūrus Lietuvos nepriklausomybę?

– Sukanka 100 metų, kai visi gyventojai gali rinkti savo atstovus į vietos savivaldą, kai buvo įvesta visuotinė rinkimų teisė. Anksčiau Lietuvoje veikė luominė savivalda. Teisę rinkti atstovus į savivaldos institucijas turėjo tik tam tikro luomo atstovai. Demokratinė savivalda, kokią mes dabar turime Lietuvoje, pradėjo rasti nuo 1918 m.

Aišku, įvairių savivaldos formų buvo ir XIX a., kai buvo renkamos miestų dūmos, tačiau jas ne visi galėjo rinkti. Tuose rinkimuose galėjo dalyvauti 3–4 procentai turtingų gyventojų, valdžiusių didesnę turtą, mokėjusių tam tikrus mokesčius.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, stengiantis įtvirtinti nepriklausomybę,

Prof. dr. Aistė Lazauskienė. Tomo Andrijausko nuotr.

1918 m. tik ką sudaryta pirmoji Vyriausybė kartu su Valstybės Taryba išleido atsišaukimą į visus gyventojus, kad šie rinktų vietos valdžią – vietos komitetus, neatsižvelgiant į tautybę, religiją, lytį, socialinę padėtį. Vietos žmonių noras patiemis valdyti savo kraštą, kai tuo metu vokiečiai ėmė palikti Lietuvą, buvo didelis. Buvo nenorima nei rusiškos tvarkos, kuri buvo iki Pirmojo pasaulinio karo, nei vokiškos, okupacinės. Norėta kurti ir turėti savo valdžios institucijas. Būtent todėl 1918 m. lapkričio mėnesį vykę parapijų, valsčių, apskričių ir miestų tarybų ar komitetų rinkimai buvo aktyvūs.

Centrinė Lietuvos valdžia tuo metu buvo silpna, jai reikėjo atramos vietose. Vidaus reikalų ministerija į apskritis skyrė savo įgaliotinius, kurie turėjo būti tarpininkai tarp vietos ir centro valdžios. Jų uždavinys buvo padėti koordinuoti vietos savivaldos institucijų rinkimus ir jų veiklą. Vis dėlto buvo nemažai savivaldybių, kurios nenorėjo pripažinti iš Vyriausybės skirtų atstovų, kaip

nerinktų, o atsiųstų. Tuo metu renkamumo principas buvo itin svarbus. Kai kur buvo renkami net valsčiaus raštininkai ar milicininkai. Centrinė valdžia buvo silpna, o ir jos išleisti aplinkraščiai dėl savivaldybių organizavimo ne visada pasiekdavo atokias vietas, ypač ten, kur jau artėjo bolševikų frontas. Todėl kai kuriuose miestuose ir apskrityse aktyvių visuomenės veikėjų iniciatyva buvo kuriamos savo rinkimų taisyklės, pagal kurias ir vyko pirmieji rinkimai.

– Ar tai buvo partijų principu vykę rinkimai?

– Vienur rinkimai į vietos savivaldybes vyko vienaip, kitur – kitaip. Buvo palikta daug laisvės vietinėms iniciatyvoms. Tuo metu Lietuvoje rinkimuose dalyvavo ir partijos. Daugelyje vietų kandidatavo krikščionys demokratai, socialistai liaudininkai, socialdemokratai, įvairios žydų partijos. Tačiau kandidatus kėlė ne tik partijos, bet ir įvairios tautinės ir net profesinės organizacijos. Pavyzdžiui, 1918 m. rinkimuose Kaune buvo registruoti: vokiečių sąrašas, rusų demokratų, lenkų komiteto sąrašas, taip pat 7 žydų sąrašai (Aleksoto žydų, Žydų liaudies sąjungos ir kt.). Vėlesniais metais tų sąrašų vėl būdavo pačių įvairiausių pavadinimų, pvz., „Savivaldybių gynėjų“ ar „Naujakurių kultūrininkų“.

Politinį partijų įtaką savivaldybėse buvo visais laikais. Prezidento Antano Smetonos valdymo metais centrinė valdžia taip pat sakė, kad savivaldybių tarybos per daug polituoja, kad jos turi užsiimti tik ūkine veikla.

– Kaip kito savivaldos sistema per tuos šimtą metų? Kokios funkcijos savivaldai buvo perduotos?

– Pripažįstama, kad daugiausia demokratijos ir savarankiškumo savivaldybės turėjo 1918–1924 m. Vėliau jų teisių apimtis siaurėjo. Nuo 1929 m. savivaldos rinkimų teisė buvo labai apribota įstatymu, įvesti cenziniai rinkimai, apribotas savivaldybių savarankiškumas, tačiau funkcijų buvo palikta nemažai.

Aišku, sovietmečiu apie ryškesnę savivaldą kalbėti iš viso negalima. 1990 m. vasario mėnesį, dar prieš Kovo 11-osios Akto priėmimą, Vietos savivaldos pagrindų įstatymas jau vėl kalba apie demokratinį vietos savivaldos sutvarkymą. Per pastaruosius 28 metus Lietuvoje įvyko nemažų pasikeitimų vietos savivaldoje.

Dabar daug diskutuojama dėl savivaldybių didesnio savarankiškumo ir joms valstybės perduotų funkcijų. Daug kartų keitėsi ir pati rinkimų sistema. Jeigu pažvelgtume į pastarąjį Nepriklausomybės laikotarpį, tai pamatyti, kad savivaldybių rinkimai vyko pagal mažoritarinę rinkimų sistemą, vėliau – pagal proporcinę. Atsirado ir kitų pakeitimų. Atsirado galimybė sąrašų kandidatus reitinguoti. Taip pat daug diskutuota, kodėl gali kandidatuoti tik esantys partiniuose sąrašuose. Konstitucinis Teismas nustatė, kad turi būti leista kandidatuoti ir ne partijų rinkimų sąrašuose esantiems kandidatams, o nuo 2011 m. savivaldos rinkimuose jau galėjo dalyvauti ir save išsikėlę kandidatai. Nuo 2015 m. rinkimuose atsiranda ir visuomeninių komitetų kandidatai. Be to, kelis kartus keitėsi savivaldybės institucinės struktūros modelis ir mero vieta jame. Visi pakeitimai rodo, kad nuolat bandoma tobulinti vietos savivaldos sistemą, tik galbūt ne visada sėkmingai.

Dabartinių vietos savivaldos rinkimų statistika rodo, kad rinkėjų aktyvumas Lietuvoje šiuose rinkimuose yra žemas. Nors, kita vertus, panašus rinkėjų aktyvumas yra ir kitose šalyse. Jeigu lygintume su Seimo ar Prezidento rinkimais, vietos savivaldos rinkimuose rinkėjų aktyvumas yra pats žemiausias.

– Kas lemia gana mažą rinkėjų aktyvumą? Gal žmonės abejingi vietos savivaldai?

– Žmonės kartais būna nusivylę savo valdžia, nes nemato realių pokyčių, tačiau jie turėtų suprasti, kad nuo jų pačių

■ Nukelta | 11 p.

Šiaulių universitetas, Vilniaus universitetas ir Tyrėjų kompetencijų tinklas (RENET) kviečia Jus dalyvauti

ŠALIES REGIONŲ SOCIALIAI ORIENTUOTOS ŽALIOSIOS EKONOMIKOS KOMPLEKSINIO DARNIAUS VYSTYMO FORUME

2018 m. gruodžio 17 d. 13.00–15.00
Šiaulių universiteto biblioteka, Vytauto g. 84-413, Šiauliai

Andriejus Stančikas. 2018–2023 m. regionų ir kaimo plėtros perspektyva

Prof. dr. Dalius Serafinas. Socialiai orientuotos žaliosios ekonomikos koncepcijos modelis

Dainius Kepenis. Socialiai orientuotos ekonomikos misija – „Visuomenės gerovė ir sveikata“

Prof. dr. Aloyzas Stasiulevičius. Tautinė humanistinė kultūra – demokratinio proceso plėtros pagrindas

Prof. dr. Vladimiras Novosadas. Regiono socialinės ekologinės sistemos modelis

Prof. dr. Jonas Jasaitis. Skubūs regionų raidos uždaviniai: vietos išteklių ir darbo vietų kūrimas

Prof. dr. Alvydas Baležentis. Vietos bendruomenių savivaldos mechanizmų plėtra

Prof. dr. Albinas Bagdonas. Visuomenės socialinė psichologinė gerovė

Prof. dr. Albertas Skurvydas. Sveikatos socialinio modelio sveiko gyvenimo būdo demamosios

Vladas Pusvaškis, Jonas Kazlauskas. Regionų profesinių mokyklų dualinio modelio koncepcija

Forumo moderatoriai: prof. dr. Vladimiras Novosadas (Vilniaus universitetas), prof. dr. Dalius Serafinas (Vilniaus universitetas), LR Seimo narys Andriejus Stančikas, prof. dr. Jonas Jasaitis (Lietuvos mokslininkų sąjunga, Šiaulių universitetas), doc. dr. Vita Juknevičienė (Šiaulių universitetas, RENET).

Universitetų tinklų svarba šiandieniam pasaulyje

■ Atkelta iš 9 p.

Universitetuose dirba profesionalai – tiek naujosios, tiek senosios kartos. Žinoma, patirties svarba neabejojama, tačiau universitetų varomoji jėga – jauni žmonės, dėl šios priežasties NORDTEK tinkle stipriname studentų tinklus.

– Prancūzijos prezidentas Emanuelis Macronas pasiūlė Europoje sukurti 20 universitetų tinklą su vieningu europiniu diplomu, galimybėmis turėti jungtines programas ir šiuose tinkluose laisvai judėti. Kaip, jūsų nuomone, ši idėja galėtų būti įgyvendinama ateityje?

– Kol kas dar tik stengiuosi iki galo suprasti, ką tai iš tikrųjų reiškia. NORDTEK tinkle taip pat svarstėme galimybę pristatyti save kaip vieną iš galimų tinklų. Vis dėlto svarstoma apie 5–7 universitetus tinkle, kai

mūsų su naujaisiais nariais jau 31.

Apskritai, manau, kad **ne visada didesnis universitetas reiškia geresnį universitetą**. Žinoma, į jungimosi procesus galima pažvelgti ir iš teigiamos pusės. Kai kurie universitetai yra per maži dirbti su ateities iššūkiais, tad jiems tenka jungtis, tačiau tokiems universitetams, kaip KTU, tai jau nėra būtinybė. Jeigu universitetai nori jungtis – puiku, bet tai tikrai ne visada yra būtina.

Žvelgiant iš politinės perspektyvos, galima rasti idėjų remiančių argumentų. Ne visada tai – patys geriausi argumentai, bet vis dėlto argumentai. Pastebima tendencija, kad **kai kuriose šalyse politikai norėtų didesnio valdžios kišimosi ir įtakos universitetų valdymui**. Taip neturėtų būti. Turime išlaikyti universitetus kiek įmanoma laisvesnius ir nepriklausomus. *Parengta pagal KTU pranešimą*

Prof. Aistė Lazauskienė: svarbu, kad savivaldos rinkimuose žmonės vietos valdžią patikėtų tik atsakingiems politikams

■ Atkelta iš 10 p.

priklauso, ar išrinkta vietos valdžia vykdo savo programą, ar vykdo savo įsipareigojimus. Rinkimuose gyventojai turi išreikšti savo valią ir vietos valdžią patikėti atsakingiems politikams. Tarpukario Lietuvoje gyventojų aktyvumas buvo daug didesnis. Buvo steigiamos įvairios draugijos, rūpinamasi labdara, statomi paminklai ir pan. Labai daug kas buvo daroma pačių gyventojų iniciatyva. Dabar stiprinti savivaldą bandoma per vietos bendruomenes, jų projektus, organizacijas.

– Kas pasikeistų vietose, įvedus tiesioginius seniūnų rinkimus?

– Jeigu būtų seniūnai renkami tiesiogiai, jiems turėtų būti suteikta daugiau galių. Dabar jie yra eiliniai vykdytojai, padalinio vadovai. Aišku, išrinkti tiesiogiai gal jaustų didesnę atsakomybę gyventojams. Įvedus tiesioginius seniūnų rinkimus, reikia, kad ir pati seniūnija turėtų daugiau teisių ir būtų savarankiškesnė. Dabar seniūnijos yra tik miesto ar rajono savivaldybės dalis, jų skaičius priklauso nuo Tarybos valios. Kas iš to, jeigu seniūnas bus išrinktas tiesiogiai, tačiau neturės didesnių veikimo galių?

Nors, jeigu pažiūrėtume į partijų programas, dauguma jų pasisako už tiesioginius seniūnų rinkimus. Tokiu atveju, manau, turėtų būti peržiūrėta visa vietos savivaldos sistema. Daug kas pasisako, kad ir seniūnijos būtų savarankiškos, kaip kad buvo kadaise, bet tada atsirastų dviejų lygmenų savivalda. Šiuo metu esame viena iš nedaugelio Euro-

pos šalių, turinčių vieno lygmens savivaldą. Jeigu būtų dviejų lygmenų savivalda, turėtų būti renkamos ir seniūnijų tarybos. Šiuo metu, kai visur labai mažėja gyventojų, kai yra didžiulė emigracija, smulkinti savivaldos vienetus, manau, yra netikslinga.

Štai merų rinkimų modelis po ilgų diskusijų buvo pagaliau įteisintas ir merams suteikta tam tikrų galių, tačiau ne tiek, kiek buvo tikėtasi pradinėse diskusijose. Užsienio šalyse meras dažniausiai yra ir visos administracijos vadovas. Aišku, norint, kad mero institucija taptų ir vykdomoji valdžia, būtina keisti Konstituciją. Dabar meras liko Tarybos pirmininku, bet ne administracijos vadovu. Tiesiogiai rinktiems merams atsiranda tam tikrų konfliktinių situacijų su tarybomis, ypač ten, kur daugumą turi ne mero partijos šalininkai. Yra pavyzdžių – Raseiniuose, Kaišiadoryse, o ir Šiaulių mieste, kur konfrontacija su Taryba sudaro prielaidas nerezultatyviam darbui, nebūna susitariama, svarstant svarbius savivaldai klausimus, o parengti projektai – blokuojami.

Kita vertus, iki tiesioginių merų rinkimų buvo dar blogiau, nes kai kuriose savivaldybėse merai keisdavosi labai dažnai, trūko stabilumo. Pavyzdžiui, Šilutės rajono savivaldybėje per praėjusią kadenciją pasikeitė net keturi merai, Pakruojo rajono – trys. Iš viso net 13-oje savivaldybių merai buvo „nuversti“ ir nesulaukė kadencijos pabaigos.

Savivalda, kad ir kokia ji būtų, negali būti beribė. Ji yra įremita įstatymų ir autonomija negali būti nukreipta prieš valstybės tvarką. Tam ir yra Vyriausybės atstovai, kurie

prižiūri, kaip savivaldybėse laikomasi Vyriausybės nutarimų ir įstatymų. Tarpukario Lietuvoje 1918–1919 m., kai buvo labai silpna centrinė valdžia ir savivaldybėms teko labai daug funkcijų, savivalda buvo didelė atrama valstybei. Tačiau ir tuomet centrinė valdžia siūsdavo savo įgaliotinius į apskritis prižiūrėti, ar savivaldybių tarybų sprendimai yra teisėti. Tai daryti buvo reikalinga, kadangi nemažai vietos tarybų narių buvo paprasti, mažai išsilavinę žmonės ir galėjo padaryti daug klaidų. Pavyzdžiui, Tauragės apskrities seimelis priėmė nutarimą neišleisti mokytojų dirbti už apskrities ribų, motyvuodamas tuo, kad jų apskrityje labai trūksta. Atrodo, kad šis vietos valdžios nutarimas visiškai suprantamas, tačiau tai apribojo žmogaus laisvę, neatitiko įstatymų, todėl nutarimas turėjo būti atšauktas. Būdavo ir kitokių kuriozų.

– Ką siūlytumėte tobulinti?

– Sutinku su nuomone, kad savivaldybės per mažai turi finansinio savarankiškumo, o be jo savivaldos funkcijas vykdyti yra nelabai įmanoma. Aišku ir tai, kad tie, kurie kandiduoja savivaldos rinkimuose, tikisi įgyvendinti savo idėjas, „prastumti“ kokius nors savo projektus ir kt. Daug galvoju apie tai, ar nevertėtų savivaldos rinkimuose naudoti mišrią rinkimų sistemą, kai viena dalis Tarybos narių būtų renkama pagal sąrašus, o kita – pagal mažoritarinę sistemą, kai visa savivaldybės teritorija yra suskirstoma mažesnėmis apylinkėmis, kuriose išrenkama po vieną atstovą. Taip kiekviena apylinkė (seniūnija) Taryboje turėtų po vieną savo išrinktą atstovą. Kai

kuriose šalyse taip yra daroma.

Priešrinkiminiuose savivaldybių rinkimų sąrašuose neretai matome labai daug kandidatų, kurie neturėtų dalyvauti rinkimuose, nes eina kitas pareigas, nesuderinamas su Tarybos nario pareigomis, pavyzdžiui, Seimo narių, seniūnų, administracijos darbuotojų ar savivaldybės įmonių direktorių. Kandidatuoti galima, bet, jeigu būsi išrinktas, teks apsispręsti, kur dirbsi. Tokiu atveju po rinkimų nemažai įrašytų žinomų kandidatų atsistatydina ir užleidžia savo vietą kitam. Tai, manau, yra gyventojų apgaudinėjimas. Daug žmonių tuo nepatenkinti.

– Artėja savivaldybių rinkimai. Ką prognozuojate?

– Žmonės nepasitiki partijomis ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje šalių. Manau, kad rinkimų komitetai laimės dar daugiau vietų nei anksčiau. Panašios tendencijos matomos ir užsienyje. Pavyzdžiui, Slovėnijoje, kur taip pat netrukus vyks savivaldos rinkimai, kasmet daugėja nusivylusių partijomis žmonių ir dauguma merų jau yra nepartiniai. Nepasitikėjimas partijomis yra labai didelis. Lietuvoje komitetai deklaruoja, kad jie esą nepartiniai, tačiau juos sudaro ir buvę partiečiai. Dažnai net neaišku, kas slepiasi po tam tikrų komitetų, judėjimų, einančių į rinkimus, vėliava. Galbūt jie yra trumpalaikiai dariniai, siekiantys tam tikrų tikslų. Aišku, visų įtarinėti negalima, nes juose dalyvauja įvairūs žmonės. Vis dėlto neramu, kad komitetų finansavimo skaidrumas iki šiol nebuvo išspręstas ir jiems taikomi mažesni reikalavimai nei partijoms. ■

JAUNOJO TYRĖJO PUSLAPIS

JAUNIEJI MOKSLININKAI – ŽEMĖS ŪKIO PAŽANGAI

Akad. prof. habil. dr. Algirdas Juozas Motuzas

Lapkričio 15 d. Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius surengė tarptautinę konferenciją „Jaunieji mokslininkai žemės ūkio pažangai“, kurioje šalies agrarinių mokslų institucijų tyrėjai dalijosi patirtimi su atvykusiais Latvijos ir Estijos, Baltijos šalyse studijuojančiais

trečiųjų šalių bendraminčiais. Plenarinėje sesijoje buvo perskaityti šeši iškilniausi visos žemės ūkio mokslų šakos reprezentuojantys pranešimai. Jai vadovavo akademikai Z. Dabkevičius, H. Žilinskas (Lietuva) ir B. Rivža (Latvija), dalyvavo LMA prezidentas akad. J. Banys.

Veikė trys sekcijos, kuriose buvo išklausti ir diskusijose aptarti 28 pranešimai aktualių tyrimų tematika. Agronomijos ir agrobiologijos sekcijoje devyni pranešimai daugiausia atspindėjo augalų genetikos ir dirvožemio mokslo dalykus. Išskirtinio dėmesio susilaukė azoto kiekio vertinimas augaluose, augalinių liekanų skaidymasis ir organinės anglies kaupimasis skirtinguose dirvožemiuose ekologinės žemdirbystės sąlygomis.

Miškininkystės ir sodininkystės sekcijoje išklaudyta 10 pranešimų. Juose aptartos medžių ligos ir kenkėjai, nemenkas dėmesys skirtas aliejiniams augalams, ypač – miško regeneracijos būdų inovacijoms.

Gyvulininkystės, veterinarijos, maisto saugos ir kokybės sekcijoje išklausti devyni pranešimai, skirti aptarti arklių, galvijų, avių ligotumo, gyvulinio maisto kokybės tyrimus.

Atsisveikindami iki tradicinio kitų metų renginio, konferencijos dalyviai pasižadėjo diskusijose būti drąsesni ir aktyvesni. ■

Jaunųjų žemės ūkio mokslininkų konferencijos dalyviai

Jaunųjų mokslininkų konferencijos laureatai su akademikais. Pirmoji iš kairės – Latvijos mokslų akademijos akademikė Baiba Rivža, ketvirtas iš dešinės – Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas Zeneonas Dabkevičius

Rankose – konferencijos laureato diplomas

IN MEMORIAM

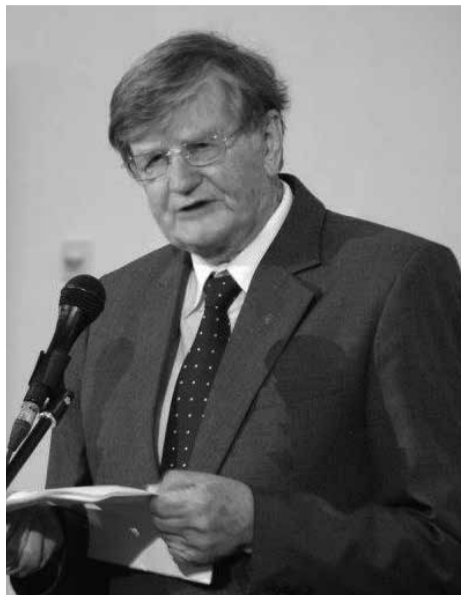
Akademikas Antanas Tyla (1929 10 28 – 2018 11 23)

Lapkričio 23 d., Jono Basanavičiaus gimimo dieną, Vilniuje, eidamas 90-uosius metus, mirė garsus Lietuvos istorikas, vienas iš asociacijos „Talka kalbai ir tautai“ steigėjų profesorius habilituotas humanitarinių mokslų daktaras Antanas Tyla.

A. Tyla gimė 1929 m. spalio 28 d. Bičionyse, Anykščių valsčiuje. 1939–1943 m. mokėsi Burbiškio (Anykščių r.) pradžios mokykloje. Baigęs Anykščių vidurinę mokyklą, 1951–1956 m. studijavo Vilniaus universiteto Istorijos–filologijos fakultete ir įgijo istoriko išsilavinimą.

1956–1958 m. A. Tyla dirbo Veiviržėnų (Klaipėdos r.) vidurinės mokyklos mokytoju. Nuo 1958 m. – Lietuvos istorijos instituto mokslinis bendradarbis. 1964 m. apgynė istorijos mokslų kandidato, 1988 m. – istorijos mokslų daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertaciją „Lietuvos ir Švedijos feodalų kova dėl Livonijos XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje. Politinės ir ekonominės pasekmės Lietuvai“.

1989–1992 m. dirbo Istorijos instituto Archeografijos skyriaus vedėju. 1992–1999 m. ėjo Lietuvos istorijos instituto direktoriaus, vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas. 1991–2000 m. buvo Lietuvos mokslo tarybos narys. 1991–1997 m. – Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros vedėjas, vėliau – šios katedros profesorius. Antanas Tyla buvo šio universiteto senato narys, jungtinės Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos istorijos instituto istorijos doktorantūros komisijos pirmininkas, Lietuvos istorijos instituto habilitacijos komisijos pirmininkas.

Akademikas Antanas Tyla. Asmeninio archyvo nuotr.

1991–2011 m. – Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, nuo 2011 m. iki gyvenimo pabaigos – Mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus narys.

Antanas Tyla buvo Lietuvos katalikų mokslo akademijos akademikas (nuo 1991 m.) ir šios akademijos Centro valdybos narys, Lietuvos mokslų akademijos leidinio „Lituanistica“ redakcinės komisijos pirmininkas, leidinių „Lithuanian Historical Studies“, „Genocidas ir rezistencija“, „Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija“, „LKMA metraštis“, „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ redakcinių kolegijų narys.

Labai plati jo visuomeninė veikla: buvo Vilniaus miesto savivaldybės pavadinimų teikimo komisijos, Valdovų rūmų atkūrimo ir jų paskirties nustatymo ekspertų komisijos, Lituanistikos tradicijos ir paveldo įprasminimo komisijos narys, Labdaros ir paramos fondo Vinco Kudirkos vardui įamžinti tarybos narys, 1992–2016 m. Pasaulio anykštėnų bendrijos prezidentas, nuo 2016 m. buvo Pasaulio anykštėnų bendrijos valdybos narys ir Vilniaus anykštėnų sambūrio tarybos narys.

Antanas Tyla apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (1999 m.) ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi (2009 m.). Jam suteiktas Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Garbės profesorius vardas (2009 m.). Buvo valstybinės Jono Basanavičiaus premijos už etninių kultūrinių tradicijų plėtotę laureatas (1994 m.). Už knygą „Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai. Kėdainiai“ A. Tyla gavo Lietuvos mokslų akademijos Simono Daukanto premiją (2004 m.), už monografiją „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas per dvidešimtmetį karą (1648–1667)“ – Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos banko Vlodo Jurgučio premiją (2010 m.). Buvo Teresės Mikeliūnaitės Anykščių kultūros premijos laureatas (2005 m.). Apdovanotas Pasaulio anykštėnų bendrijos medaliu (2007 m.), o nuo 2009 m. buvo Anykščių rajono Garbės pilietis.

Minint Europos vyresniųjų žmonių aktyvumo ir kartų solidarumo metus, jam suteiktas „Lietuvos šviesuolio“ vardas (2012

m.). A. Tyla apdovanotas Lietuvos Respublikos Seimo įsteigtu Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ (2014 m.) už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labui. Pašto vokų serijoje „Jie kūrė antrąją nepriklausomą Lietuvos Respubliką“ išleistas A. Tylai skirtas vardinis suvenyrinis vokas (autorius – A. R. Šakalys, 2006 m.). Pašto vokų serijoje „Lietuvos valstybės tūkstantmečio 100 iškilusių asmenybių“ išleistas kitas jam skirtas vardinis suvenyrinis vokas (autorius – A. R. Šakalys, 2009 m.).

Laisvalaikį akademikas skirdavo kelionėms, domėjosi savo gimtojo krašto ir giminės istorija. Buvo vedęs, žmona Romualda Tylienė (1933–2012) buvo ikimokyklinio auklėjimo pedagogė. Vaikai: Audronė Tylaitė-Mockienė (g. 1960 m.) ir Gediminas Tyla (g. 1972 m.). Vaikaičiai: Martynas, Vytenis, Gabrielė, Antanas, provaikaitė – Elzė.

Pagrindinės A. Tylos mokslinių interesų kryptys buvo: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinės kultūros, izdo ir valstybės apsaugos XVI a. pabaigoje – XVII a. viduryje problemos, lietuvių tautos kultūrinio ir politinio išsivadavimo XIX–XX a. pradžioje ir Lietuvos magdeburginių miestų istorijos šaltinių tyrinėjimas bei rengimas spaudai. Akademikas paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių ir studijų apie politinę kultūrą XVI–XVII a., apie lietuvių inteligentiją, knygnešius ir daraktorius. Lietuvos istorijos institutas 1999 m. išleido bibliografinį leidinį „Antanas Tyla. Bibliografinė rodyklė. 1955–1999“, sudarytoja – Lina Anužytė. Šaltinis: Alkas.lt

NAUJOS KNYGOS

DIDYSIS LIETUVIŲ–ESPERANTO KALBŲ ŽODYNAS

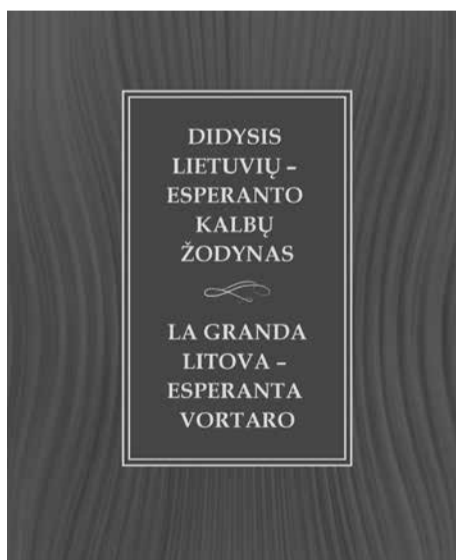
■ Atkelta iš 8 p.

„Tarpautinių žodžių žodynu“ ir norminiu didžiausiu esperanto kalbos aiškinamuoju iliustruotu žodynu „Plena ilustrita vortaro“). Naudotasi ir daugeliu kitų lietuviškų ir esperantiškų žodynų.

Pateikiama dabartinės lietuvių kalbos leksika ir dažniausiai vartojama mokslinė terminologija. Knygos gale yra tikrinių vardų vardynas (asmenvardžiai, geografiniai vardai, astronominiai vardai) ir esperanto kalbos žodžių darybos taisyklės. Žodynas išleistas 1000 egz. tiražu rėmėjų lėšomis. Išspausdino UAB „Morkūnas ir Ko“. Redagavo Antanas Grincevičius ir Danutė Vidrinskienė. Viršelio autorė – Virginija Jokubkaitė.

Pirmasis „Lietuviškai–esperantiškas žodynelis“, pasirodęs 1921 m., buvo vos 80 puslapių. Balys Giedra kartu su Petru Lapiene 1940 m. buvo parengę „Pilną lietuvių–esperanto kalbų žodyną“ (apie 35 tūkst. žodžių). Jis jau buvo įteiktas spaustuvei, tačiau sovietų okupacija šį grandiozinį darbą sunaikino. Tik po 20 metų (1960) 15 tūkst. egzempliorių tiražu išspausdintas platesnis (apie 5 tūkst. lietuviškų žodžių) Stasio Sabalio „Lietuvių–esperanto kalbų žodynelis“.

Vėliau prie žodynų daug dirbo Konstantinas Puodėnas. 1988 m. 40 tūkst. egzempliorių tiražu išleistas jo parengtas ir Adomo Vaitilavičiaus redaguotas dvigubas „Esperanto–lietuvių ir lietuvių–esperanto kalbų žodynas“, kurio antroji dalis apima

195 puslapius – apie 15 tūkst. lietuviškų žodžių.

Konstantinas Puodėnas buvo parengęs ir daug platesnio lietuvių–esperanto kalbų žodyno juodraštinį variantą, kurį dar teko perdirbti, taisyti, papildyti ir redaguoti, tačiau šis jo mašinraštis labai palengvino ir pagreitino šiuo metu išleisto žodyno parengimą. Taigi Konstantinas Puodėnas laikomas šio žodyno bendraautoriumi.

Žodyną galima įsigyti Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centre (S. Daukanto g. 11, Kaunas), Lietuvos esperantininkų sąjungoje (L. Zamenhofo g. 5, Kaunas) ir internetu: <https://leidiniai.plc.lt>. Kaina – 25 eurai. Autorius yra Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyngintas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius

Tiražas 500 egz.